

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавр

Освітній рівень

Галузь знань

29 Міжнародні відносини

Шифр і назва галузі

Спеціальність

292 Міжнародні економічні відносини

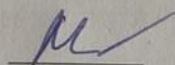
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма

Міжнародна логістика та митна справа

На тему «Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період»

Виконав: студентка 4 курсу, гр. МЛМС-22-1

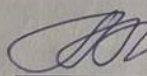

А.О. Місюра

Підпис

Ініціали, прізвище

Керівник: д.е.н., професор

11.06.2026

А.О. Мельник

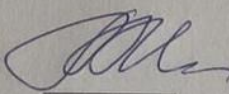
Підпис

Дата

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри МЕВ д.е.н., професор

11.06.2026

А.О. Мельник

Підпис

Дата

Ініціали, прізвище

11 06

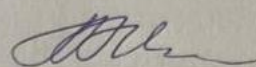
2026 р.

Хмельницький, 2026

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Міжнародних відносин і права
Кафедра	Міжнародних економічних відносин
Освітній рівень	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	29 Міжнародні відносини
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Освітня програма	Міжнародна логістика та митна справа

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри МЕВ
д.е.н., професор Мельник А.О.

«11» 06

2026 р.

**ЗАВДАННЯ
НА БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ**

Місюри Анастасії Олександрівни
(прізвище, ім'я по батькові)

- Тема роботи «Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період»
Керівник роботи Мельник Альона Олексіївна, д.е.н., професор
затверджено наказом ректора університету від «20» 06 2026 р., № 7
- Строк подання студентом роботи на кафедру 10 червня 2026 р.
- Вихідні дані до роботи праці вітчизняних і закордонних учених, статистична інформація, монографії, періодичні видання, інтернет-ресурси.
- Зміст бакалаврської роботи (перелік питань, які належить розробити)
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ КРАЇН-СУСІДІВ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
- Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
-11 таблиць;
-8 рисунків.

Хмельницький національний університет
 Факультет міжнародних відносин та права
 Кафедра міжнародних економічних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавр

Освітній рівень

Галузь знань

29 Міжнародні відносини

Шифр і назва галузі

Спеціальність

292 Міжнародні економічні відносини

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма

Міжнародна логістика та митна справа

На тему «Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами
 у післявоєнний період»

Виконав: студентка 4 курсу, гр. МЛМС-22-1

_____

А.О. Місюра

Підпис

Ініціали, прізвище

Керівник: д.е.н., професор

_____

_____

А.О. Мельник

Підпис

Дата

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри МЕВ д.е.н., професор

_____

_____

А.О. Мельник

Підпис

Дата

Ініціали, прізвище

_____ 2026 р.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>Міжнародних відносин і права</u>
Кафедра	<u>Міжнародних економічних відносин</u>
Освітній рівень	<u>Перший (бакалаврський)</u>
Галузь знань	<u>29 Міжнародні відносини</u>
Спеціальність	<u>292 Міжнародні економічні відносини</u>
Освітня програма	<u>Міжнародна логістика та митна справа</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри МЕВ
д.е.н., професор Мельник А.О.

« ____ » _____ 2026 р.

ЗАВДАННЯ НА БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ

Місюри Анастасії Олександрівни
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи «Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період»

Керівник роботи Мельник Альона Олексіївна, д.е.н, професор
затверджено наказом ректора університету від « ____ » _____ 2026 р., № ____

2. Строк подання студентом роботи на кафедру 10 червня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи праці вітчизняних і закордонних учених, статистична інформація, монографії, періодичні видання, інтернет-ресурси.

4. Зміст бакалаврської роботи (перелік питань, які належить розробити)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-
СУСІДАМИ

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-
СУСІДАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ КРАЇН-СУСІДІВ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

-11 таблиць;

-8 рисунків.

6. Консультанти роботи із зазначенням розділів роботи, які їх стосуються

Розділ	Консультанти	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
I	Мельник А.О.		
II	Мельник А.О.		
III	Мельник А.О.		

7. Дата видачі завдання « « _____ 2026 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапу роботи	Примітка
1.	Визначення теми роботи		
2.	Одержання завдання		
3.	Складання плану роботи		
4.	Збір матеріалу по роботі		
5.	Написання першого розділу		
6.	Збір статистичних даних		
7.	Написання другого розділу		
8.	Написання третього розділу		
9.	Формулювання та написання висновків по розділах, загальних висновків по роботі		
10.	Оформлення переліку джерел посилання		
11.	Підготовка тексту виступу та ілюстративних додатків до бакалаврської роботи		
12.	Здача роботи на кафедрі		

Студент _____ А.О. Місюра
 Підпис ініціали, прізвище

Керівник _____ А.О. Мельник
 Підпис ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота студента на тему «Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період» містить 77 сторінок, 11 таблиць, 8 рисунків, список літератури з 40 найменувань.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних засад, сучасного стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Розкрити економічну сутність та основні форми зовнішньоекономічних зв'язків між суміжними державами.
2. Дослідити теоретико-методологічні засади розвитку міжнародного економічного співробітництва та транскордонної взаємодії.
3. Проаналізувати сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами та оцінити їх трансформацію під впливом війни.
4. Визначити роль західних сусідів України у забезпеченні функціонування зовнішньої торгівлі, логістичних процесів та інвестиційного співробітництва.
5. Оцінити перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами в контексті післявоєнного відновлення та європейської інтеграції.
6. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики у сфері торговельно-економічного співробітництва з прикордонними державами.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами-сусідами в умовах трансформації міжнародних економічних відносин та післявоєнного відновлення національної економіки.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, механізмів, інструментів та напрямів розвитку торговельного, інвестиційного, виробничого й інфраструктурного співробітництва України з суміжними державами.

Інструментарій: наукові дослідження вітчизняних і закордонних учених, інтернет-бази даних, вітчизняні та міжнародні законодавчі і нормативні акти, підручники, монографії, звіти аналітичних компаній тощо.

Ключові слова: зовнішньоекономічні зв'язки, післявоєнне відновлення, інтеграція, глобалізація, воєнні ризики.

ANNOTATION

The student's qualification work on the topic "Development of foreign economic relations of Ukraine with neighboring countries in the post-war period" contains 77 pages, 11 tables, 8 figures, a list of literature with 40 titles.

The purpose of the diploma work is to study the theoretical foundations, current state and prospects for the development of foreign economic relations of Ukraine with neighboring countries in the post-war period. To achieve the set goal, the following research tasks have been defined:

1. To reveal the economic essence and main forms of foreign economic relations between neighboring states.

2. To investigate the theoretical and methodological principles of the development of international economic cooperation and cross-border interaction.

3. To analyze the current state of foreign economic relations of Ukraine with neighboring countries and assess their transformation under the influence of the war.

4. To determine the role of Ukraine's western neighbors in ensuring the functioning of foreign trade, logistics processes and investment cooperation.

5. To assess the prospects for the development of Ukraine's foreign economic relations with neighboring countries in the context of post-war recovery and European integration.

6. To develop practical recommendations for improving state policy in the field of trade and economic cooperation with border states.

The object of the study is Ukraine's foreign economic relations with neighboring countries in the context of the transformation of international economic relations and the post-war recovery of the national economy.

The subject of the study is the set of economic relations, mechanisms, instruments and directions for the development of trade, investment, production and infrastructure cooperation of Ukraine with neighboring states.

Tools: scientific research by domestic and foreign scientists, Internet databases, domestic and international legislative and regulatory acts, textbooks, monographs, reports of analytical companies, etc.

Keywords: foreign economic relations, post-war recovery, integration, globalization, military risks.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ	10
1.1. Економічна сутність та форми зовнішньоекономічних зв'язків між суміжними державами	10
1.2. Теоретичні підходи до дослідження міжнародної економічної взаємодії в умовах післявоєнної відбудови	17
1.3. Теоретичні моделі та підходи адаптації логістичних мереж ТНК	21
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ	28
2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами-сусідами у 2020–2025 роках	28
2.2. Західний вектор співробітництва як основа нової зовнішньоекономічної моделі	33
2.3. «Шляхи солідарності» як механізм забезпечення економічної стійкості України	39
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ КРАЇН-СУСІДІВ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	45
3.1. Інвестиційне співробітництво та участь сусідніх держав у відбудові України	45
3.2. Використання механізмів та фондів Європейського Союзу	50
3.3. Стратегічні напрями розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами	58
3.4. Формування транскордонних кластерів та логістичних хабів	63
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням процесів глобалізації, регіональної інтеграції та поглибленням міжнародного поділу праці. За таких умов зовнішньоекономічні зв'язки виступають одним із ключових факторів забезпечення економічного зростання держав, підвищення їхньої конкурентоспроможності та інтеграції у світове господарство. Особливого значення набувають економічні відносини між країнами-сусідами, оскільки географічна близькість створює сприятливі передумови для розвитку міжнародної торгівлі, інвестиційного співробітництва, виробничої кооперації, транскордонної взаємодії та реалізації спільних інфраструктурних проєктів.

Для України питання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків із суміжними державами набуло особливої актуальності після початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації у 2022 році. Війна спричинила масштабні руйнування виробничої, транспортної та енергетичної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, блокування традиційних експортних маршрутів через морські порти та суттєву трансформацію географічної структури зовнішньої торгівлі України. У цих умовах відбулося значне переорієнтування торговельно-економічних зв'язків із східного напрямку на західний, що зумовило посилення ролі сусідніх держав Європейського Союзу у забезпеченні функціонування української економіки.

Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина та Молдова стали ключовими партнерами України у сфері зовнішньої торгівлі, логістики, транзиту та економічного співробітництва. Саме через території цих держав проходить значна частина експортно-імпортних потоків України. Водночас реалізація європейської ініціативи «Шляхи солідарності» сприяла формуванню нової архітектури транспортно-логістичних маршрутів та зміцненню економічної взаємодії між Україною та країнами-сусідами.

Післявоєнний період відкриває нові можливості для поглиблення співробітництва з прикордонними державами у сферах інвестування,

модернізації транспортної інфраструктури, розвитку логістичних хабів, створення транскордонних виробничих кластерів та інтеграції України до європейських ланцюгів доданої вартості. Особливо важливого значення набуває використання потенціалу сусідніх країн для залучення фінансових ресурсів міжнародних організацій та фондів Європейського Союзу, спрямованих на відбудову української економіки.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю наукового осмислення трансформації зовнішньоекономічних зв'язків України в умовах війни та розробки ефективних механізмів розвитку співробітництва з країнами-сусідами у післявоєнний період. Дослідження сучасних тенденцій міжнародної торгівлі, інвестиційного співробітництва, логістичної інтеграції та транскордонної взаємодії має важливе теоретичне та практичне значення для формування державної економічної політики та забезпечення сталого економічного відновлення України.

Проблематика розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, міжнародної економічної інтеграції та транскордонного співробітництва знайшла відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Значний внесок у дослідження міжнародної торгівлі, регіональної інтеграції та економічної взаємодії держав здійснили А. Сміт, Д. Рікардо, Е. Хекшер, Б. Олін, П. Кругман, М. Портер та інші. Серед українських учених питання зовнішньоекономічної діяльності, міжнародного економічного співробітництва та європейської інтеграції досліджували В. Геєць, А. Філіпенко, Ю. Макогон, Т. Мельник, О. Шнирков та інші науковці. Водночас сучасні умови воєнного часу та майбутньої післявоєнної відбудови потребують подальших досліджень особливостей розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних засад, сучасного стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності торговельно-економічного та

інвестиційного співробітництва в умовах європейської інтеграції та економічного відновлення держави.

1. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

2. Розкрити економічну сутність та основні форми зовнішньоекономічних зв'язків між суміжними державами.

3. Дослідити теоретико-методологічні засади розвитку міжнародного економічного співробітництва та транскордонної взаємодії.

4. Проаналізувати сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами та оцінити їх трансформацію під впливом війни.

5. Визначити роль західних сусідів України у забезпеченні функціонування зовнішньої торгівлі, логістичних процесів та інвестиційного співробітництва.

6. Оцінити перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами в контексті післявоєнного відновлення та європейської інтеграції.

7. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики у сфері торговельно-економічного співробітництва з прикордонними державами.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами-сусідами в умовах трансформації міжнародних економічних відносин та післявоєнного відновлення національної економіки.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, механізмів, інструментів та напрямів розвитку торговельного, інвестиційного, виробничого й інфраструктурного співробітництва України з суміжними державами.

Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, теорії міжнародної торгівлі, концепції регіональної економічної інтеграції, теорії конкурентних переваг та сучасні підходи до дослідження міжнародних економічних відносин. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів,

зокрема: методи наукової абстракції та узагальнення – для розкриття сутності зовнішньоекономічних зв'язків; системний підхід – для дослідження взаємозв'язків між економічними процесами; порівняльний аналіз – для оцінювання особливостей співробітництва України з окремими країнами-сусідами; статистичний метод – для аналізу показників зовнішньої торгівлі та інвестиційної діяльності; графічний метод – для візуалізації результатів дослідження; SWOT-аналіз – для визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України у післявоєнний період.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Державної митної служби України, аналітичні звіти міжнародних організацій, зокрема Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку, Європейської Комісії, Європейського банку реконструкції та розвитку, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених.

Структура дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота містить 11 таблиць, 8 рисунків, 40 використаних літературних джерел. Робота викладена на 77 сторінках, основний текст на 74 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ

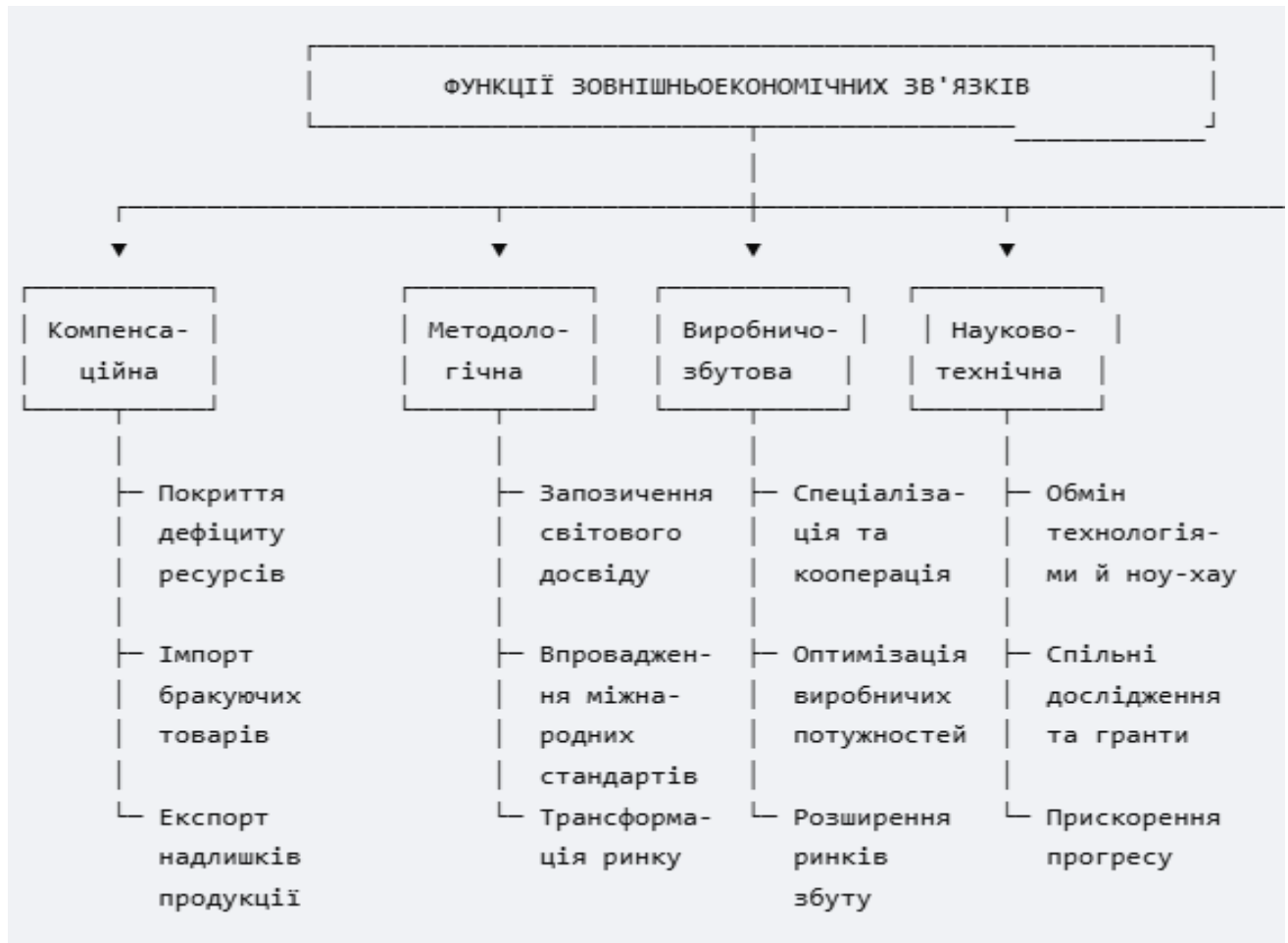
1.1. Економічна сутність та форми зовнішньоекономічних зв'язків між суміжними державами

В умовах глобалізації світового господарства та посилення міжнародної економічної взаємозалежності зовнішньоекономічні зв'язки виступають одним із ключових чинників забезпечення сталого економічного розвитку держав. Особливого значення набувають економічні відносини між суміжними державами, оскільки географічна близькість, спільність транспортної інфраструктури, історичні та культурні зв'язки створюють сприятливі умови для розвитку взаємовигідного співробітництва. Для України питання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків із країнами-сусідами є особливо актуальним у контексті післявоєнного відновлення економіки, переорієнтації логістичних маршрутів та реалізації євроінтеграційного курсу.

Зовнішньоекономічні зв'язки являють собою сукупність економічних відносин між державами, суб'єктами господарювання та міжнародними організаціями, що виникають у процесі міжнародного обміну товарами, послугами, капіталом, технологіями, робочою силою та результатами інтелектуальної діяльності. Вони є важливою складовою міжнародних економічних відносин і забезпечують інтеграцію національних економік у світове господарство.

У сучасних умовах зовнішньоекономічні зв'язки виконують низку важливих функцій (рис. 1.1). По-перше, вони сприяють більш ефективному використанню наявних ресурсів шляхом участі держав у міжнародному поділі праці. По-друге, забезпечують доступ до зовнішніх ринків збуту продукції та джерел постачання сировини й матеріалів. По-третє, створюють умови для залучення іноземних інвестицій, трансферу технологій та підвищення

конкуентоспроможності національної економіки. По-четверте, зовнішньоекономічні зв'язки сприяють розвитку інноваційної діяльності та модернізації виробничого потенціалу.

Джерело:

Рис. 1.1. Функції зовнішньоекономічних зв'язків між країнами

Особливістю співробітництва між країнами-сусідами є наявність додаткових переваг, пов'язаних із просторовою близькістю. Скорочення транспортних витрат, спрощення логістичних процесів, можливість формування спільних виробничих ланцюгів та інтегрованих ринків роблять прикордонне співробітництво одним із найефективніших напрямів міжнародної економічної взаємодії.

Однією з основних форм зовнішньоекономічних зв'язків між суміжними державами є міжнародна торгівля товарами та послугами. Саме зовнішня

торгівля історично виступає базовою формою міжнародного економічного співробітництва та забезпечує реалізацію конкурентних переваг країн. Завдяки експорту держава отримує валютні надходження, стимулює розвиток національного виробництва та підвищує рівень зайнятості населення. Водночас імпорт дозволяє задовольняти внутрішній попит на продукцію, яка не виробляється в країні або виробляється в недостатніх обсягах.

Для суміжних держав характерною є висока інтенсивність взаємної торгівлі. Географічна близькість сприяє скороченню витрат на транспортування продукції, зменшує час доставки товарів та підвищує надійність поставок. Саме тому більшість країн світу підтримують активні торговельні відносини зі своїми сусідами. Для України особливого значення набуває співробітництво з Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною та Молдовою, які після початку повномасштабної війни стали основними логістичними воротами для українського експорту та імпорту.

Сучасна міжнародна торгівля охоплює не лише обмін матеріальними товарами, але й активно розвивається у сфері послуг. Значного поширення набули транспортні, фінансові, туристичні, освітні, консалтингові та інформаційно-комунікаційні послуги. Особливу роль у розвитку економічних відносин між країнами-сусідами відіграють транспортно-логістичні послуги, оскільки вони забезпечують функціонування міжнародних ланцюгів постачання та підвищують ефективність зовнішньоторговельних операцій.

Важливою формою зовнішньоекономічних зв'язків виступає інвестиційне співробітництво (рис. 1.2). У сучасній світовій економіці міжнародний рух капіталу є одним із головних факторів економічного розвитку. Залучення прямих іноземних інвестицій дозволяє країнам отримувати фінансові ресурси для модернізації виробництва, розвитку інфраструктури, впровадження інновацій та створення нових робочих місць.

Між суміжними державами інвестиційне співробітництво має низку специфічних особливостей. Інвестори зазвичай віддають перевагу географічно близьким ринкам через кращу обізнаність із діловим середовищем, менші

витрати на управління проєктами та можливість ефективного контролю за діяльністю підприємств. Унаслідок цього прикордонні регіони часто стають осередками концентрації інвестиційної активності.

Джерело:

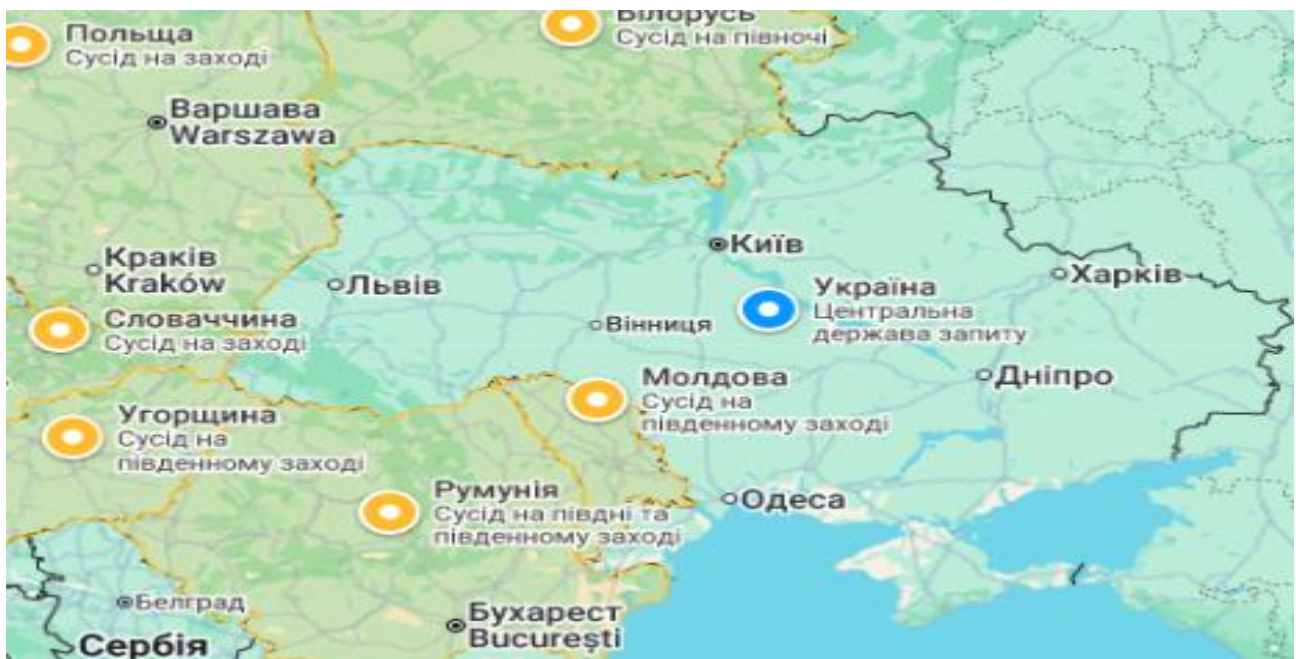
Рис.1.2. Форми зовнішньоекономічних зв'язків між країнами

Для України інвестиційне співробітництво з країнами-сусідами є одним із ключових напрямів післявоєнної відбудови. Особливе значення матимуть інвестиції у транспортну інфраструктуру, енергетичний сектор, логістичні центри, промислові парки та цифрові технології. Участь сусідніх держав у реалізації інвестиційних проєктів сприятиме прискоренню економічного відновлення та інтеграції України до європейського економічного простору.

Ще однією важливою формою зовнішньоекономічних зв'язків є виробнича кооперація. В умовах міжнародного поділу праці виробництво складної продукції дедалі частіше здійснюється на основі кооперації підприємств різних країн. Виробнича кооперація передбачає довгострокове співробітництво суб'єктів господарювання, спрямоване на спільне виготовлення продукції або виконання окремих етапів виробничого процесу.

Переваги виробничої кооперації полягають у можливості спеціалізації підприємств на окремих операціях, зниженні виробничих витрат, підвищенні якості продукції та забезпеченні доступу до новітніх технологій. Особливо ефективною виробнича кооперація є між сусідніми країнами, де мінімізуються транспортні витрати та забезпечується оперативність взаємодії між партнерами.

У сучасних умовах значного розвитку набули глобальні та регіональні ланцюги створення доданої вартості. У межах таких ланцюгів різні етапи виробництва розташовуються в різних країнах залежно від їх конкурентних переваг. Для України важливим завданням є інтеграція до європейських виробничих мереж через поглиблення співробітництва з підприємствами Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії (рис. 1.3).

Джерело:

Рис. 1.3. Країни- сусіди України

Важливим напрямом міжнародного економічного співробітництва виступає транскордонне співробітництво. Відповідно до європейської практики транскордонне співробітництво розглядається як система взаємодії територіальних громад, органів місцевого самоврядування, підприємств та громадських організацій прикордонних регіонів різних держав.

Основною метою транскордонного співробітництва є стимулювання соціально-економічного розвитку прикордонних територій шляхом реалізації спільних проєктів та програм. Серед основних напрямів такого співробітництва слід виділити розвиток транспортної інфраструктури, охорону навколишнього середовища, підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток туризму, освітні та культурні обміни.

Для України транскордонне співробітництво має стратегічне значення, оскільки більшість прикордонних регіонів межують із державами-членами Європейського Союзу. Саме через реалізацію спільних проєктів із сусідніми країнами створюються передумови для прискорення інтеграції до європейського економічного простору та залучення фінансової підтримки з боку європейських інституцій.

Однією з найбільш перспективних форм зовнішньоекономічних зв'язків між суміжними державами є реалізація спільних інфраструктурних проєктів. Розвиток транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури є важливою умовою забезпечення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності держав.

Спільні інфраструктурні проєкти дозволяють ефективніше використовувати фінансові ресурси, забезпечувати взаємне підключення транспортних та енергетичних мереж, підвищувати пропускну спроможність кордонів та створювати нові можливості для розвитку міжнародної торгівлі. Особливого значення для України набувають проєкти модернізації прикордонних переходів, розвитку міжнародних транспортних коридорів, розширення залізничної інфраструктури та створення мультимодальних логістичних центрів.

Після початку повномасштабної війни особливої актуальності набули проєкти розвитку альтернативних логістичних маршрутів через території Польщі, Румунії та Молдови. Важливу роль у забезпеченні експорту української продукції відіграли дунайські порти та європейська ініціатива «Шляхи

солідарності», яка сприяла формуванню нової архітектури транспортно-логістичних зв'язків між Україною та країнами ЄС.

Найвищою формою розвитку зовнішньоекономічних зв'язків між суміжними державами є регіональна економічна інтеграція. Інтеграційні процеси передбачають поступове усунення торговельних та інвестиційних бар'єрів, гармонізацію економічної політики та формування спільного економічного простору.

Регіональна інтеграція може здійснюватися у формі зон вільної торгівлі, митних союзів, спільних ринків та економічних союзів. Найуспішнішим прикладом регіональної інтеграції у світі є Європейський Союз, який забезпечує вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили між державами-членами.

Для України регіональна інтеграція з країнами-сусідами набуває особливого значення у зв'язку з набуттям статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Гармонізація законодавства, адаптація технічних регламентів, модернізація митної системи та розвиток спільної інфраструктури сприятимуть поглибленню економічних зв'язків із сусідніми державами та підвищенню конкурентоспроможності української економіки.

Таким чином, зовнішньоекономічні зв'язки між суміжними державами являють собою складну багаторівневу систему взаємодії, яка охоплює міжнародну торгівлю, інвестиційне співробітництво, виробничу кооперацію, транскордонне співробітництво, реалізацію спільних інфраструктурних проєктів та регіональну економічну інтеграцію. У сучасних умовах саме ці форми співробітництва формують основу економічного розвитку прикордонних територій, забезпечують стійкість міжнародних ланцюгів постачання та створюють передумови для післявоєнного відновлення економіки України. Поглиблення взаємодії з країнами-сусідами виступатиме одним із ключових чинників прискорення економічного зростання, залучення інвестицій та успішної інтеграції України до європейського економічного простору.

1.2. Теоретичні підходи до дослідження міжнародної економічної взаємодії в умовах післявоєнної відбудови

В умовах сучасних глобальних трансформацій міжнародна економічна взаємодія виступає одним із ключових чинників забезпечення економічного розвитку держав, підвищення їх конкурентоспроможності та інтеграції до світового господарства. Особливого значення ця проблема набуває для країн, які переживають наслідки воєнних конфліктів та потребують масштабної післявоєнної відбудови. Відновлення економіки після війни неможливе без активного розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, залучення іноземних інвестицій, розширення торговельно-економічного співробітництва та інтеграції до міжнародних виробничих і логістичних систем.

Для наукового обґрунтування механізмів розвитку міжнародної економічної взаємодії використовуються численні економічні теорії та концепції, які пояснюють закономірності формування міжнародних економічних зв'язків, регіональної інтеграції, міжнародної торгівлі та інвестиційних процесів. Їх застосування дозволяє комплексно оцінити перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин України з країнами-сусідами у післявоєнний період.

Теоретичною основою сучасних міжнародних економічних відносин є класичні теорії міжнародної торгівлі. Вагомий внесок у розвиток даного напрямку зробили Адам Сміт та Давід Рікардо. Теорія абсолютних переваг А. Сміта доводить, що кожна країна повинна спеціалізуватися на виробництві тих товарів, які вона здатна виробляти з меншими витратами порівняно з іншими державами. Міжнародна торгівля у такому випадку забезпечує підвищення загальної ефективності використання ресурсів та зростання добробуту учасників обміну.

Подальший розвиток ця концепція отримала в теорії порівняльних переваг Давіда Рікардо. Відповідно до неї міжнародна торгівля є вигідною навіть у тому випадку, коли одна країна має абсолютні переваги у виробництві всіх товарів. Основою спеціалізації стає відносна ефективність виробництва. Теорія

порівняльних переваг має особливе значення для післявоєнної України, оскільки дозволяє визначити найбільш перспективні напрями розвитку експорту на основі конкурентних переваг національної економіки.

Важливе місце у дослідженні міжнародної економічної взаємодії займає теорія факторних переваг Хекшера-Оліна. Згідно з цією теорією країни експортують ті товари, для виробництва яких інтенсивно використовуються надлишкові фактори виробництва, та імпортують продукцію, що потребує дефіцитних ресурсів. Для України такими конкурентними перевагами традиційно виступають родючі земельні ресурси, вигідне географічне положення, значний людський капітал та розвинений аграрний сектор.

Проте сучасна міжнародна економіка значною мірою виходить за межі класичних теорій торгівлі. Особливого значення в умовах післявоєнної відбудови набуває теорія гравітації міжнародної торгівлі. Її сутність полягає в тому, що обсяги торговельного співробітництва між країнами прямо залежать від масштабів їх економік та обернено пропорційно залежать від відстані між ними. Інакше кажучи, чим більшими є економіки двох держав і чим ближче вони розташовані одна до одної, тим інтенсивніше розвиваються їхні торговельно-економічні зв'язки.

Застосування гравітаційної моделі є особливо актуальним для дослідження зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами. Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина та Молдова виступають природними торговельними партнерами України завдяки спільним кордонам, розвиненим транспортним комунікаціям та високому рівню взаємозалежності економік. Після початку повномасштабної війни саме ці країни стали ключовими логістичними воротами України до ринків Європейського Союзу.

Однією з найбільш важливих концепцій для аналізу післявоєнного відновлення є теорія регіональної економічної інтеграції. Вона розглядає процеси зближення національних економік шляхом усунення торговельних бар'єрів, гармонізації економічної політики та формування спільного ринку. Згідно з підходами Бели Баласси, економічна інтеграція проходить декілька

послідовних стадій: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз та повна економічна інтеграція.

Для України ця теорія має особливе значення в контексті набуття статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу та реалізації курсу на повноправне членство. У післявоєнний період інтеграція до єдиного європейського економічного простору розглядатиметься як один із ключових механізмів забезпечення економічного зростання та структурної модернізації національної економіки.

Суттєвий внесок у дослідження міжнародної економічної взаємодії зробила теорія конкурентних переваг Майкла Портера. Відповідно до цієї концепції конкурентоспроможність країни визначається не лише наявністю природних ресурсів, але й рівнем розвитку інновацій, ефективністю інституцій, якістю людського капіталу та здатністю підприємств впроваджувати сучасні технології.

Модель «ромба конкурентних переваг» Портера включає чотири взаємопов'язані елементи: факторні умови, умови попиту, наявність споріднених галузей та стратегії підприємств. Для України ця теорія є надзвичайно актуальною, оскільки післявоєнне відновлення має базуватися не лише на реконструкції зруйнованих об'єктів, а й на формуванні нової конкурентоспроможної економіки, інтегрованої до глобальних ланцюгів доданої вартості.

У сучасних умовах значного поширення набула концепція нової економічної географії, розроблена Полом Кругманом. Дана теорія пояснює просторову концентрацію економічної діяльності впливом транспортних витрат, ефектом масштабу виробництва та агломераційними перевагами. Відповідно до цього підходу економічна активність тяжіє до регіонів із розвиненою інфраструктурою та сприятливими умовами ведення бізнесу.

Для післявоєнної України концепція нової економічної географії має важливе практичне значення при формуванні мережі транспортно-логістичних центрів, індустріальних парків та транскордонних кластерів у прикордонних

регіонах. Створення таких економічних центрів сприятиме активізації інвестиційної діяльності та розвитку міжнародної кооперації.

Особливе місце в сучасних дослідженнях займає теорія глобальних ланцюгів створення доданої вартості. Вона виходить із того, що виробництво товарів і послуг дедалі більше розподіляється між різними країнами, кожна з яких виконує окремі функції у виробничому процесі. Участь у таких ланцюгах дозволяє країнам залучати інвестиції, впроваджувати нові технології та підвищувати продуктивність праці.

Для України післявоєнний період створює можливості для більш глибокої інтеграції до європейських виробничих мереж через розвиток співробітництва з країнами-сусідами та залучення міжнародних корпорацій до реалізації інвестиційних проєктів.

Важливим напрямом сучасних досліджень є концепція стійкості ланцюгів постачання (Supply Chain Resilience). Події останніх років продемонстрували високу вразливість глобальних логістичних систем до зовнішніх шоків, зокрема пандемій, воєнних конфліктів та політичної нестабільності. У межах цієї концепції особлива увага приділяється диверсифікації постачальників, розвитку альтернативних логістичних маршрутів та формуванню резервних транспортних коридорів.

Для України після початку повномасштабної війни питання стійкості логістичних систем набуло критичного значення. Формування нових транспортних маршрутів через Польщу, Румунію та інші сусідні держави стало одним із ключових факторів підтримки зовнішньої торгівлі та забезпечення економічної стабільності країни.

Окреме місце серед сучасних теоретичних підходів займає концепція економічної безпеки держави. Вона передбачає забезпечення стійкості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, розвитку критичної інфраструктури та зниження залежності від окремих торговельних партнерів. У контексті російсько-української війни ця концепція набуває особливої актуальності,

оскільки доводить необхідність формування нової моделі зовнішньоекономічної взаємодії, орієнтованої на країни Європейського Союзу та інші дружні держави.

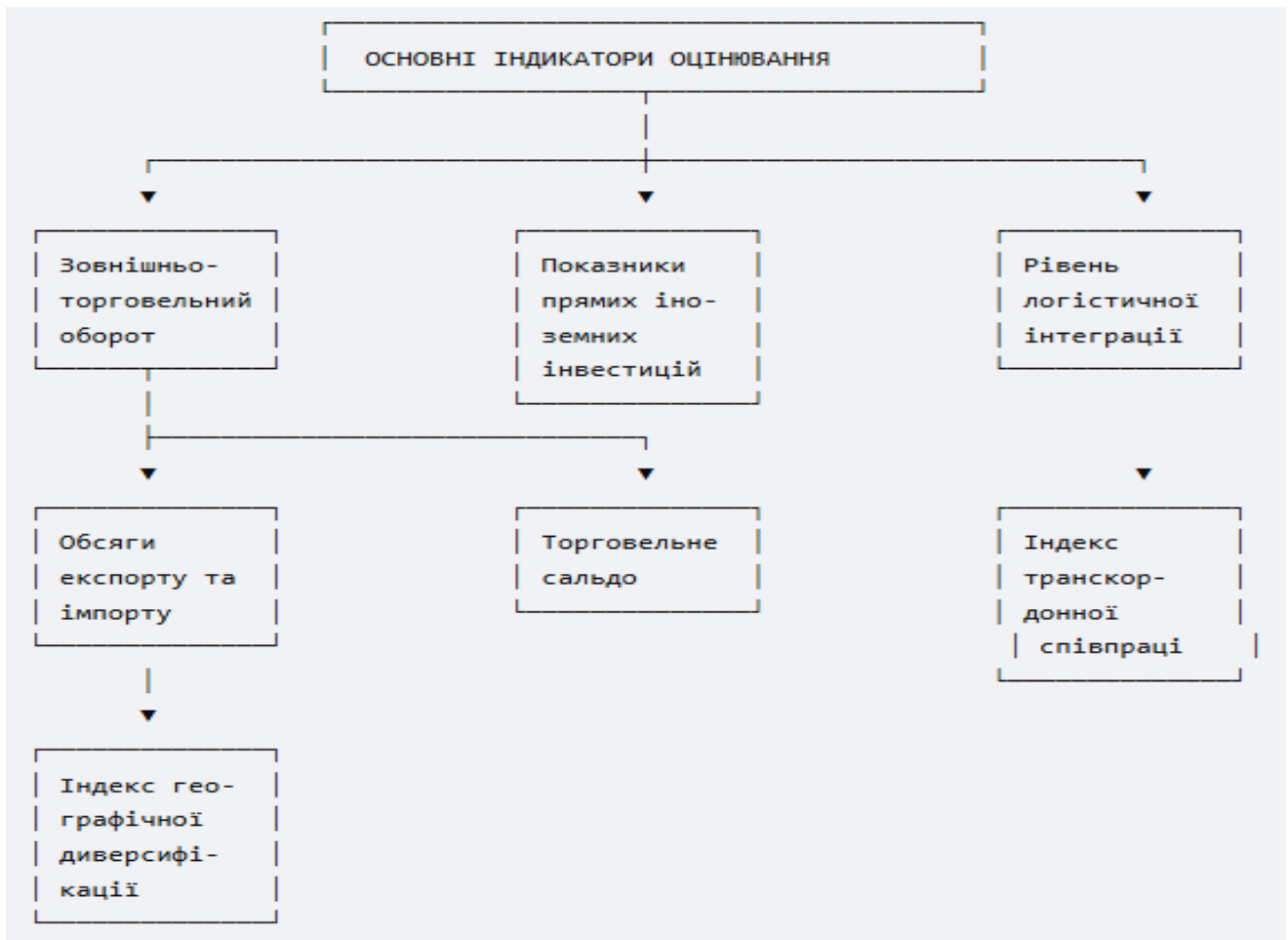
Таким чином, теоретичні підходи до дослідження міжнародної економічної взаємодії в умовах післявоєнної відбудови формують комплексну методологічну основу для аналізу зовнішньоекономічних процесів. Поєднання класичних теорій міжнародної торгівлі, концепцій регіональної інтеграції, конкурентних переваг, нової економічної географії, глобальних ланцюгів доданої вартості, стійкості логістичних систем та економічної безпеки дозволяє всебічно оцінити перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами. Саме ці теоретичні підходи створюють наукове підґрунтя для розробки ефективної стратегії післявоєнного економічного відновлення та інтеграції України до європейського економічного простору.

1.3. Методичні підходи до оцінювання ефективності зовнішньоекономічних зв'язків

В умовах поглиблення міжнародної економічної інтеграції та трансформації світового господарства особливого значення набуває оцінювання ефективності зовнішньоекономічних зв'язків держав. Результативність міжнародного економічного співробітництва визначає рівень інтегрованості країни у світову економіку, її конкурентоспроможність на міжнародних ринках, здатність залучати іноземні інвестиції та ефективно використовувати переваги міжнародного поділу праці. Для України в умовах післявоєнного відновлення оцінювання ефективності зовнішньоекономічних зв'язків набуває особливої актуальності, оскільки саме розвиток міжнародного економічного співробітництва виступає одним із ключових чинників економічного зростання, модернізації виробництва та інтеграції до європейського економічного простору.

Методичні підходи до оцінювання ефективності зовнішньоекономічних зв'язків базуються на використанні системи кількісних та якісних показників, які дозволяють комплексно охарактеризувати масштаби, структуру та

результативність міжнародної економічної взаємодії. Серед основних індикаторів оцінювання найбільш важливими є зовнішньоторговельний оборот, обсяги експорту та імпорту, торговельне сальдо, індекс географічної диверсифікації зовнішньої торгівлі, показники прямих іноземних інвестицій, рівень логістичної інтеграції та індекс транскордонної співпраці.

Джерело:

Рис.1.4. Показники оцінювання зовнішньоекономічних зв'язків між країнами

Одним із базових показників оцінювання ефективності зовнішньоекономічних зв'язків є зовнішньоторговельний оборот. Він характеризує загальний обсяг міжнародної торгівлі країни та визначається як сума експорту й імпорту товарів і послуг за певний період часу. Даний показник дозволяє оцінити масштаби економічної взаємодії держави із зовнішнім світом та рівень її залучення до міжнародних економічних процесів.

Зростання зовнішньоторговельного обороту зазвичай свідчить про активізацію міжнародної торгівлі, підвищення відкритості економіки та зміцнення зовнішньоекономічних позицій країни. Водночас аналіз лише абсолютних обсягів зовнішньоторговельного обороту не дає повної картини ефективності зовнішньоекономічної діяльності, оскільки потребує врахування структури експорту та імпорту, їхньої динаміки та впливу на національну економіку.

Важливе місце у системі оцінювання зовнішньоекономічних зв'язків займає показник експорту. Експорт відображає вартість товарів і послуг, реалізованих на зовнішніх ринках. Саме експорт є одним із ключових джерел валютних надходжень, стимулює розвиток виробництва та сприяє створенню робочих місць.

Оцінювання експорту передбачає аналіз його загального обсягу, товарної та географічної структури, темпів зростання, а також рівня диверсифікації. Важливим показником є частка продукції з високою доданою вартістю у структурі експорту. Чим вищою є ця частка, тим більш конкурентоспроможною вважається економіка країни. Для України особливо актуальним завданням є поступовий перехід від сировинної моделі експорту до експорту продукції переробної промисловості, машинобудування, ІТ-послуг та інноваційної продукції.

Не менш важливим показником є імпорт, який характеризує обсяги товарів і послуг, що надходять із-за кордону для задоволення внутрішнього попиту. Імпорт дозволяє забезпечувати економіку ресурсами, технологіями, обладнанням та товарами, необхідними для виробництва й споживання.

При аналізі імпорту важливо враховувати його структуру. Висока частка інвестиційних товарів, технологічного обладнання та сучасних виробничих ресурсів свідчить про спрямованість економіки на модернізацію та розвиток. Натомість надмірна залежність від імпорту критично важливих товарів може створювати додаткові ризики для економічної безпеки держави.

Одним із найбільш поширених показників оцінювання ефективності зовнішньої торгівлі є торговельне сальдо. Воно визначається як різниця між обсягами експорту та імпорту. Позитивне торговельне сальдо означає перевищення експорту над імпортом і свідчить про приплив валютних ресурсів до країни. Негативне сальдо, навпаки, характеризує перевищення імпорту над експортом та може свідчити про посилення зовнішньоекономічної залежності.

Разом із тим сучасна економічна наука не розглядає позитивне сальдо як безумовний показник ефективності зовнішньоекономічних зв'язків. Для оцінювання важливим є не лише співвідношення експорту та імпорту, але й їх якісна структура. Наприклад, імпорт високотехнологічного обладнання може сприяти економічному розвитку навіть за наявності тимчасового дефіциту торговельного балансу.

У сучасних умовах особливого значення набуває індекс географічної диверсифікації зовнішньої торгівлі. Даний показник характеризує рівень залежності країни від окремих зовнішніх ринків та торговельних партнерів. Чим вищий рівень географічної диверсифікації, тим меншою є вразливість держави до економічних, політичних або логістичних ризиків.

Для України питання диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків стало особливо актуальним після 2022 року. Повномасштабна війна продемонструвала небезпеку надмірної залежності від окремих ринків збуту та транспортних маршрутів. Саме тому одним із ключових напрямів зовнішньоекономічної політики стало розширення співробітництва з державами Європейського Союзу та іншими стратегічними партнерами.

Важливим індикатором ефективності міжнародної економічної взаємодії виступають обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ). ПІІ характеризують масштаби залучення зовнішнього капіталу до національної економіки та свідчать про рівень довіри іноземних інвесторів до економічного середовища країни.

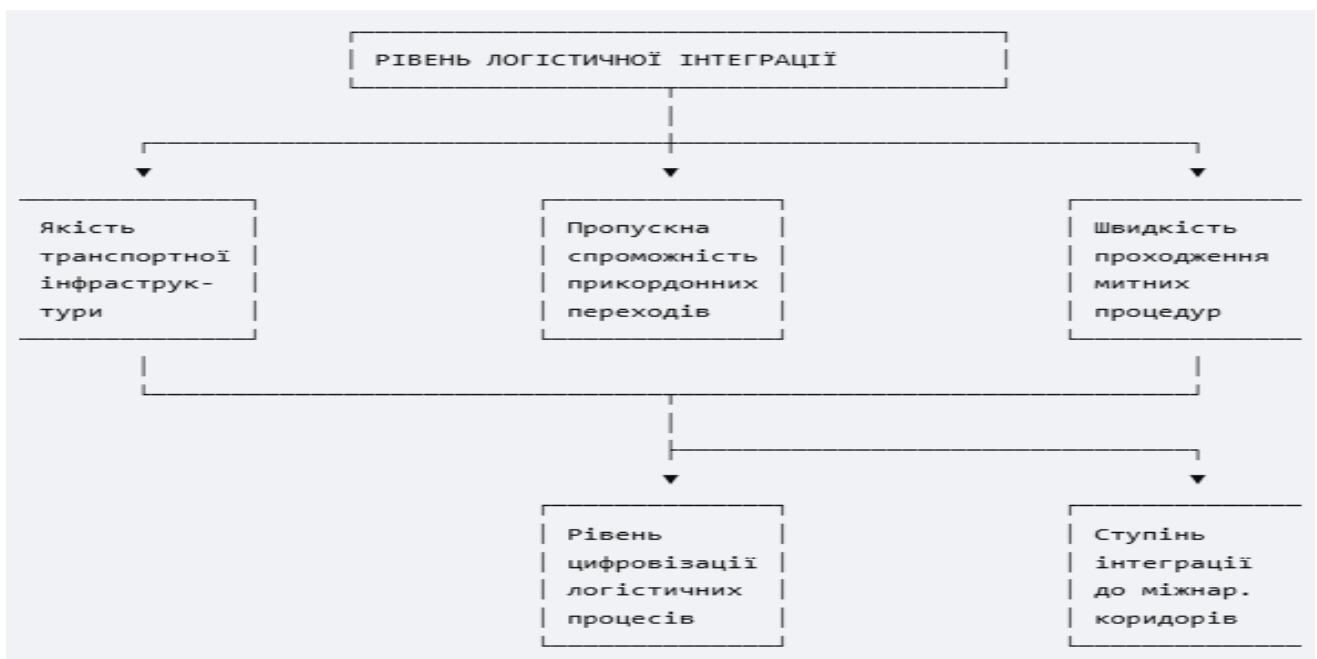
Оцінювання інвестиційного співробітництва здійснюється за такими показниками, як обсяг накопичених інвестицій, річний приплив інвестицій, структура ПІІ за країнами та галузями економіки. Особливе значення має аналіз

інвестицій у стратегічно важливі сфери, зокрема транспортну інфраструктуру, енергетику, промисловість, цифрові технології та логістичні комплекси.

У контексті післявоєнного відновлення України показники ПП виступатимуть одним із головних критеріїв ефективності співробітництва з країнами-сусідами та міжнародними партнерами. Саме іноземні інвестиції мають забезпечити фінансову основу для модернізації виробничого потенціалу та відбудови критичної інфраструктури.

Сучасні умови розвитку міжнародної економіки потребують врахування логістичних аспектів зовнішньоекономічної діяльності. У зв'язку з цим важливим показником оцінювання ефективності міжнародного співробітництва виступає рівень логістичної інтеграції. Даний показник відображає ступінь включення держави до міжнародних транспортно-логістичних мереж і характеризує ефективність функціонування транспортної інфраструктури.

Рівень логістичної інтеграції може оцінюватися за такими критеріями, як якість транспортної інфраструктури, пропускна спроможність прикордонних переходів, швидкість проходження митних процедур, рівень цифровізації логістичних процесів та ступінь інтеграції до міжнародних транспортних коридорів (рис. 1.5).

Джерело

Рис.1.5. Показники логістичної інтеграції між країнами сусідами

Для України після початку війни логістична складова стала одним із визначальних факторів забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. Розвиток нових транспортних маршрутів через Польщу, Румунію, Словаччину, Угорщину та Молдову став основою збереження експортного потенціалу держави. Тому оцінювання логістичної інтеграції набуває особливого значення при аналізі ефективності зовнішньоекономічних зв'язків із країнами-сусідами.

Важливим комплексним індикатором сучасного міжнародного співробітництва виступає індекс транскордонної співпраці. Він використовується для оцінювання рівня взаємодії прикордонних регіонів різних держав та враховує економічні, інфраструктурні, соціальні та інституційні аспекти співробітництва.

До основних складових індексу транскордонної співпраці належать інтенсивність торговельних зв'язків, кількість спільних інвестиційних проєктів, рівень розвитку транспортної інфраструктури, обсяги фінансування транскордонних програм, мобільність населення та ефективність діяльності інституцій співробітництва.

Для України цей показник має особливу актуальність у контексті розвитку співробітництва з Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною та Молдовою. Саме прикордонні регіони можуть стати ключовими центрами післявоєнного економічного відновлення, залучення інвестицій та інтеграції до європейського економічного простору.

Таким чином, оцінювання ефективності зовнішньоекономічних зв'язків потребує використання комплексної системи показників, яка охоплює торговельні, інвестиційні, логістичні та інституційні аспекти міжнародного співробітництва. Застосування таких індикаторів, як зовнішньоторговельний оборот, експорт, імпорт, торговельне сальдо, індекс географічної диверсифікації, обсяги прямих іноземних інвестицій, рівень логістичної інтеграції та індекс транскордонної співпраці, дозволяє здійснювати комплексну оцінку результативності зовнішньоекономічних зв'язків держави. Саме використання

системного підходу до аналізу зазначених показників створює необхідне методичне підґрунтя для дослідження сучасного стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ- СУСІДАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами-сусідами у 2020–2025 роках

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами є одним із ключових чинників забезпечення економічної стабільності держави, особливо в умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення. Географічне положення України сприяє формуванню тісних торговельно-економічних відносин із суміжними державами, серед яких особливе значення мають Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Молдова, Білорусь та до 2022 року — Російська Федерація.

Упродовж 2020–2025 років зовнішня торгівля України зазнала суттєвих структурних змін. Якщо до 2022 року значна частина зовнішньоторговельних потоків була орієнтована на традиційні ринки збуту та морські шляхи експорту, то після початку повномасштабної війни відбулося кардинальне переорієнтування логістичних маршрутів на західний напрямок. Саме країни-сусіди стали основними транзитними партнерами України та забезпечили функціонування експортно-імпортних операцій в умовах блокування частини морської інфраструктури (табл. 2.1).

Зовнішньоторговельний оборот характеризує загальний обсяг міжнародної торгівлі та визначається як сума експорту та імпорту товарів і послуг.

З наведених даних видно, що до 2021 року спостерігалось стабільне зростання зовнішньоторговельного обороту. У 2022 році відбулося його скорочення внаслідок військових дій, руйнування логістичної інфраструктури та тимчасового припинення роботи багатьох підприємств.

Таблиця 2.1

Зовнішньоторговельний оборот України з країнами-сусідами у 2020–2025

рр., млрд дол. США

Рік	Експорт	Імпорт	Зовнішньо-торговельний оборот	Сальдо
2020	18,4	20,1	38,5	-1,7
2021	24,3	26,8	51,1	-2,5
2022	22,5	24,7	47,2	-2,2
2023	28,9	31,4	60,3	-2,5
2024*	34,7	36,2	70,9	-1,5
2025**	38,6	40,1	78,7	-1,5

Проте вже у 2023–2025 роках простежується поступове відновлення зовнішньої торгівлі завдяки розвитку сухопутних транспортних коридорів через країни ЄС та диверсифікації експортних маршрутів.

Експорт та імпорт товарів і послуг, млрд дол. США

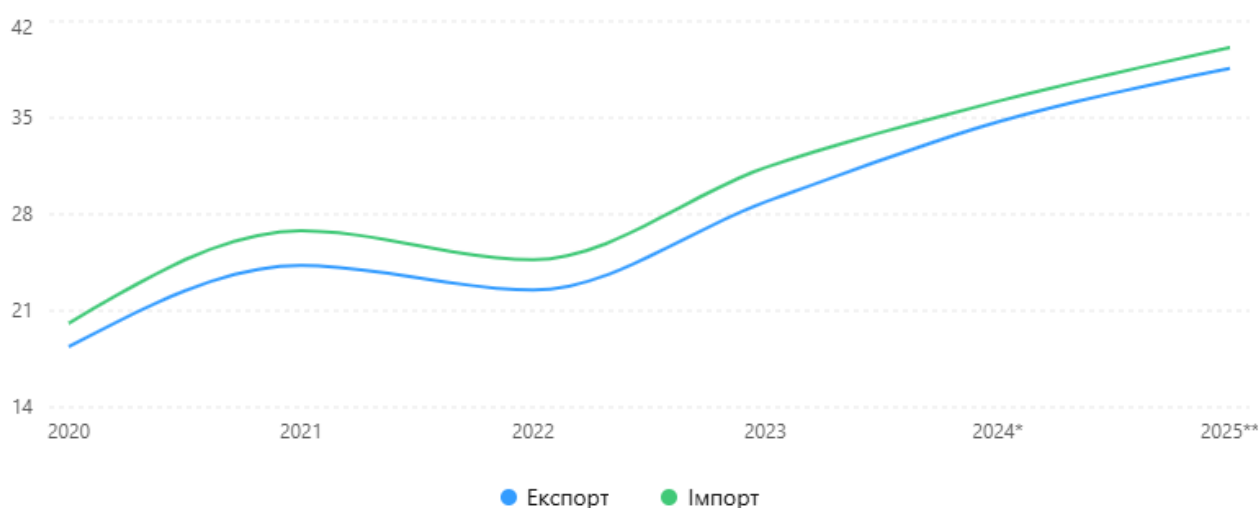

Рис. 2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами-сусідами

До початку повномасштабної війни основними експортними товарами України були:

- зернові культури;
- соняшникова олія;
- чорні метали;
- залізна руда;
- продукція машинобудування;
- продукція хімічної промисловості.

Після 2022 року структура експорту зазнала певних змін. Через втрату частини промислових потужностей сходу країни зменшилася частка металургійної продукції. Водночас зросла роль агропромислового комплексу, харчової продукції та послуг у сфері інформаційних технологій (табл. 2.2).

Основними країнами призначення українського експорту серед сусідніх держав стали:

- Польща;
- Румунія;
- Молдова;
- Словаччина;
- Угорщина.

Польща після 2022 року фактично стала найбільшим торговельним партнером України серед усіх країн-сусідів.

Імпорт із країн-сусідів забезпечує потреби української економіки у:

- паливно-енергетичних ресурсах;
- машинобудівній продукції;
- промислового обладнанні;
- транспортних засобах;
- продукції хімічної промисловості;
- медикаментах та медичному обладнанні.

У післявоєнний період очікується подальше зростання імпорту будівельних матеріалів, машин та обладнання, необхідних для реалізації програм відбудови.

Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі дозволяє оцінити рівень конкурентоспроможності економіки та ступінь її інтеграції у міжнародні виробничі ланцюги.

Основні експортні групи:

1. Продукція агропромислового комплексу.
2. Харчова промисловість.
3. Металургійна продукція.
4. Мінеральна сировина.
5. ІТ-послуги та ділові послуги.

Основні імпортні групи:

1. Машини та обладнання.
2. Паливо й енергоносії.
3. Хімічна продукція.
4. Фармацевтичні товари.
5. Транспортні засоби.

Таблиці 2.2

Орієнтовна частка сусідніх держав у торгівлі України у 2025 році:

Країна	Частка у торгівлі з країнами-сусідами, %
Польща	42
Румунія	18
Угорщина	12
Словаччина	10
Молдова	9
Білорусь	5
Інші	4

Джерело:

Загалом після 2022 року спостерігається поступове підвищення частки продукції з більшою доданою вартістю в структурі українського експорту.

До 2022 року важливе місце у зовнішній торгівлі України займали східні сусіди — Росія та Білорусь. Проте повномасштабна агресія Росії призвела до фактичного припинення економічних відносин із цими державами. Натомість значно посилилася роль західних сусідів.

Таким чином, понад 80 % зовнішньоторговельних операцій України з країнами-сусідами вже припадає на держави Європейського Союзу (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Статистика товарообігу України (млрд дол. США)

Країна	Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Польща	Експорт	6.7	4.8	4.7	4.2
	Імпорт	5.6	6.6	7.0	7.4
	Всього	12.3	11.4	11.7	11.6
Румунія	Експорт	3.9	3.8	3.1	1.9
	Імпорт	1.7	1.5	2.2	2.4
	Всього	5.6	5.3	5.3	4.3
Молдова	Експорт	0.9	1.1	0.9	1.1
	Імпорт	0.1	0.2	0.1	0.1
	Всього	1.0	1.3	1.0	1.2
Угорщина	Експорт	2.3	1.5	1.3	1.1
	Імпорт	1.5	1.8	1.9	2.1
	Всього	3.8	3.3	3.2	3.2
Словаччина	Експорт	1.5	1.1	1.0	0.9
	Імпорт	1.1	1.4	1.5	1.6
	Всього	2.6	2.5	2.5	2.5

Джерело:

Якщо у 2022 році Україна мала профіцит у торгівлі з більшістю західних сусідів за рахунок перших хвиль агроекспорту, то до 2024–2025 років через логістичні обмеження та митні страйки ситуація змінилася в бік дефіциту.

Польща залишається головним партнером: Протягом усього періоду Польща міцно тримає статус основного європейського ринку збуту та постачальника товарів для України.

Зростання імпорту: Показники ввезення товарів (особливо палива, транспорту та енергетичного обладнання) стабільно росли з усіх країн ЄС.

Початок повномасштабної війни став переломним моментом у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України.

Основними змінами стали:

- повне припинення більшості торговельних відносин із Росією;
- суттєве скорочення торгівлі з Білоруссю;
- переорієнтація торговельних потоків на західний напрям;
- формування нових транспортно-логістичних коридорів;
- розвиток дунайського транспортного кластеру;
- збільшення ролі прикордонної інфраструктури;
- інтеграція України до європейського економічного простору;
- зростання значення транскордонного співробітництва.

Отже, у 2020–2025 роках зовнішня торгівля України з країнами-сусідами пройшла етап глибокої трансформації. Якщо до 2022 року економічні зв'язки характеризувалися багатовекторністю, то після початку війни сформувалася нова модель зовнішньоекономічної взаємодії, орієнтована насамперед на країни Європейського Союзу. Саме цей вектор створює основу для післявоєнної відбудови, інфраструктурної інтеграції та подальшої європейської економічної інтеграції України.

2.2. Західний вектор співробітництва як основа нової зовнішньоекономічної моделі України

Після початку повномасштабної російської агресії у 2022 році відбулася кардинальна трансформація зовнішньоекономічної моделі України. Якщо до війни значна частина торговельних потоків була орієнтована на морські порти Чорного моря та східні ринки, то в умовах блокування традиційних логістичних маршрутів основним напрямом зовнішньоекономічної діяльності став західний

вектор. Саме сусідні держави-члени Європейського Союзу та Молдова перетворилися на ключових партнерів України у сферах міжнародної торгівлі, логістики, енергетики, інвестиційного співробітництва та післявоєнної відбудови.

Західний напрямок фактично став основою нової моделі інтеграції України до європейського економічного простору, забезпечивши диверсифікацію торговельних маршрутів, підвищення рівня економічної безпеки та формування нових транскордонних виробничо-логістичних ланцюгів.

Україна – Польща: стратегічний центр економічної інтеграції. Після 2022 року Польща стала найбільшим торговельним партнером України серед усіх сусідніх держав та одним із головних партнерів загалом. Польський напрямок забезпечує значну частину українського експорту до країн ЄС та імпорту європейської продукції в Україну (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка товарообігу між Україною та Польщею у 2020–2025 рр., млрд дол. США

Рік	Експорт України	Імпорт з Польщі	Товарообіг
2020	3,3	4,1	7,4
2021	5,2	5,4	10,6
2022	6,7	6,3	13,0
2023	7,9	7,1	15,0
2024	8,6	7,0	15,6
2025*	9,2	7,5	16,7

Джерело:

Основними напрямками співробітництва є:

- транспортні коридори Ягодин–Дорогуськ, Краківець–Корчова, Рава-Руська–Гребенне;
- розвиток залізничної інфраструктури європейської колії;

- створення логістичних центрів біля кордону;
- участь польських компаній у проєктах післявоєнної відбудови.

Водночас співробітництво супроводжувалося аграрними суперечками, пов'язаними з імпортом українського зерна до країн ЄС. У 2023–2024 роках польські фермери неодноразово блокували прикордонні переходи, що негативно впливало на український експорт. Європейський Союз продовжив режим автономних торговельних преференцій для України, одночасно запровадивши механізми захисту чутливих аграрних ринків.

Україна – Румунія: ключовий морсько-логістичний партнер. Після блокування частини чорноморських портів особливого значення набуло співробітництво з Румунія. Саме через румунську транспортну систему відбувалося транспортування значної частини української аграрної продукції до світових ринків.

Основними складовими співробітництва стали:

- розвиток портів Рені, Ізмаїл та Усть-Дунайськ;
- використання судноплавного потенціалу Дунаю;
- інтеграція з портом Констанца;
- розвиток енергетичної інфраструктури.

Таблиця 2.5

Товарообіг між Україною та Румунією у 2020–2025 рр., млрд дол. США

Рік	Експорт	Імпорт	Товарообіг
2020	1,8	1,1	2,9
2021	2,1	1,3	3,4
2022	3,7	1,8	5,5
2023	4,5	2,0	6,5
2024	5,1	2,2	7,3
2025*	5,6	2,4	8,0

Джерело:

У 2024 році українські дунайські порти забезпечили перевалку близько 16–17 млн тонн вантажів, що підтверджує їх стратегічне значення для зовнішньої торгівлі України. Румунія також відіграє важливу роль у диверсифікації енергетичних поставок та інтеграції України до європейської енергосистеми.

Україна – Словаччина: енергетичні та транспортні маршрути. Співробітництво між Україною та Словаччина має стратегічне значення насамперед у сфері енергетики.

Ключові напрями взаємодії:

- реверсні поставки природного газу;
- транзит електроенергії;
- модернізація пунктів пропуску;
- розвиток залізничних переходів Чоп–Чірна-над-Тісоу.

Таблиця 2.6

Товарообіг між Україною та Словаччиною у 2020–2025 рр., млрд дол.

США

Рік	Експорт	Імпорт	Товарообіг
2020	0,9	1,0	1,9
2021	1,2	1,4	2,6
2022	2,1	1,8	3,9
2023	2,5	2,1	4,6
2024	2,8	2,3	5,1
2025*	3,0	2,5	5,5

Особливо важливим напрямом є розвиток мультимодальних транспортних перевезень та розширення пропускної спроможності прикордонної інфраструктури.

Україна – Угорщина: економічний прагматизм та політичні ризики. Відносини між Україною та Угорщина характеризуються поєднанням активної економічної взаємодії та певних політичних суперечностей.

Основними напрямками співробітництва залишаються:

- транзит енергоресурсів;
- прикордонна торгівля;
- розвиток автомобільних переходів;
- реалізація регіональних проєктів.

Таблиця 2.7

Товарообіг між Україною та Угорщиною у 2020–2025 рр., млрд дол.

США

Рік	Експорт	Імпорт	Товарообіг
2020	1,4	1,7	3,1
2021	1,8	2,0	3,8
2022	2,0	2,4	4,4
2023	2,3	2,6	4,9
2024	2,5	2,8	5,3
2025*	2,7	3,0	5,7

Джерело:

Незважаючи на політичні дискусії щодо окремих питань європейської інтеграції України, економічне співробітництво між країнами продовжує розвиватися.

Україна – Молдова: приклад ефективного транскордонного співробітництва. Співробітництво з Молдова набуло особливого значення після початку війни.

Пріоритетними напрямками стали:

- розвиток транспортного коридору через молдовську територію;
- модернізація прикордонної інфраструктури;
- реалізація спільного митного контролю;
- розвиток дунайського транспортного вузла.

У 2024 році Україна та Молдова підписали низку документів щодо організації спільного контролю на пунктах пропуску та розвитку нових транспортних переходів через Дністер.

Таблиця 2.8

Товарообіг між Україною та Молдовою у 2020–2025 рр., млрд дол. США

Рік	Експорт	Імпорт	Товарообіг
2020	0,7	0,2	0,9
2021	0,9	0,3	1,2
2022	1,2	0,4	1,6
2023	1,5	0,5	2,0
2024	1,8	0,6	2,4
2025*	2,0	0,7	2,7

Таблиця 2.9

Порівняльна характеристика співробітництва України із західними сусідами

Країна	Основний напрям співробітництва	Переваги	Основні проблеми
Польща	Торгівля, логістика, інвестиції	Найбільший товарообіг, вихід на ринок ЄС	Аграрні суперечки
Румунія	Дунайські порти, морська логістика	Альтернативні експортні маршрути	Обмежена пропускна спроможність
Словаччина	Енергетика, залізниця	Газовий та енергетичний транзит	Інфраструктурні обмеження
Угорщина	Енергетика, прикордонна торгівля	Розвинена транспортна мережа	Політичні ризики
Молдова	Транскордонне співробітництво	Спільний митний контроль	Обмежені фінансові ресурси

Джерело:

Таким чином, у 2022–2025 роках західний вектор став фундаментом нової зовнішньоекономічної моделі України. Саме співробітництво з Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною та Молдовою забезпечило переорієнтацію торговельних потоків, збереження експортного потенціалу, інтеграцію до європейських логістичних мереж та створення передумов для післявоєнної відбудови економіки України. Поглиблення економічної взаємодії із західними сусідами виступатиме одним із ключових факторів успішної європейської інтеграції держави.

2.3. «Шляхи солідарності» як механізм забезпечення економічної стійкості України

Повномасштабна військова агресія росії проти України у 2022 році спричинила безпрецедентні виклики для функціонування національної економіки та системи міжнародної торгівлі. Одним із найбільш критичних наслідків війни стало блокування традиційних морських маршрутів експорту через порти Чорного та Азовського морів, які до війни забезпечували понад 70 % зовнішньоторговельних перевезень України. Втрата доступу до основних морських логістичних каналів поставила під загрозу продовольчу безпеку багатьох країн світу та створила ризики суттєвого скорочення валютних надходжень до української економіки.

У відповідь на ці виклики в травні 2022 року було започатковано ініціативу Європейського Союзу «Шляхи солідарності» (Solidarity Lanes), яка стала одним із ключових механізмів підтримки зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни. Ініціатива передбачала створення альтернативних транспортно-логістичних маршрутів для забезпечення безперервного експорту української продукції та імпорту критично необхідних товарів через територію держав-членів Європейського Союзу.

Передумови створення «Шляхів солідарності»

До початку повномасштабної війни морські порти України забезпечували основний обсяг експорту аграрної продукції, металургійних товарів, руди та іншої сировини. Через порти Великої Одеси, Миколаєва та Маріуполя здійснювалися поставки продукції до країн Європи, Африки, Близького Сходу та Азії.

Унаслідок військових дій значна частина портової інфраструктури була пошкоджена або заблокована. Вже навесні 2022 року виникла необхідність оперативного створення нових логістичних маршрутів для забезпечення експорту мільйонів тонн українського зерна та інших товарів.

Основними передумовами створення «Шляхів солідарності» стали:

- блокування чорноморських портів України;
- загроза глобальної продовольчої кризи;
- необхідність підтримки української економіки;
- потреба забезпечення стабільних поставок сільськогосподарської продукції на світові ринки;
- необхідність імпорту гуманітарної допомоги, палива та обладнання до України;
- реалізація політики економічної інтеграції України до Європейського Союзу.

У рамках цієї ініціативи було задіяно транспортну інфраструктуру Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та Молдови, які стали ключовими транзитними партнерами України.

Логістична роль «Шляхів солідарності» полягала у реалізації основної функції «Шляхів солідарності» - забезпеченні безперервного функціонування зовнішньої торгівлі України в умовах війни.

Логістична система включала:

- автомобільні транспортні коридори;
- залізничні маршрути;
- річкові перевезення через Дунай;
- морські маршрути через порти Румунії;

- мультимодальні логістичні центри;
- прикордонні перевантажувальні термінали.

Особливого значення набули сухопутні маршрути через Польщу та Румунію, які стали головними каналами переміщення українських вантажів до європейських морських портів.

Значну роль відіграли:

- порт Констанца в Румунії;
- дунайські порти Рені;
- Ізмаїл;
- Усть-Дунайськ;
- логістичні вузли на українсько-польському кордоні.

Фактично було сформовано нову транспортно-логістичну архітектуру зовнішньої торгівлі України, яка дозволила компенсувати частину втрат від блокування морських портів.

Ініціатива щодо «Шляхів солідарності» продемонструвала високу ефективність уже в перші місяці реалізації.

За оцінками Європейської Комісії, з моменту запуску «Шляхів солідарності» через альтернативні маршрути було транспортовано сотні мільйонів тон української продукції та забезпечено значні надходження до державного бюджету України.

Серед основних результатів функціонування слід виділити:

- збереження експортного потенціалу України;
- підтримку функціонування аграрного сектору;
- запобігання глобальній продовольчій кризі;
- забезпечення стабільних валютних надходжень;
- активізацію економічного співробітництва України з ЄС;
- розвиток прикордонної інфраструктури;
- збільшення інвестицій у транспортно-логістичний сектор.

У 2023–2025 роках значна частина українського експорту продовжувала здійснюватися саме через інфраструктуру «Шляхів солідарності», навіть після часткового відновлення роботи чорноморських маршрутів.

Найбільше значення «Шляхи солідарності» мали для аграрного сектору України, який традиційно забезпечує значну частку валютних надходжень держави. Основними товарами експорту стали:

- пшениця;
- кукурудза;
- ячмінь;
- ріпак;
- соняшникова олія;
- шрот;
- соєві боби.

До війни більшість аграрної продукції експортувалася через чорноморські порти. Після їх блокування сухопутні та дунайські маршрути стали критично важливими для підтримки діяльності агропромислового комплексу.

Завдяки «Шляхам солідарності»:

- аграрні підприємства зберегли доступ до міжнародних ринків;
- було уникнуто значного скорочення посівних площ;
- забезпечено фінансову стабільність аграрного сектору;
- підтримано валютні надходження до економіки України.

Фактично ініціатива стала одним із ключових інструментів забезпечення продовольчої безпеки як України, так і багатьох країн світу.

Попри значні успіхи реалізації ініціативи, функціонування «Шляхів солідарності» супроводжувалося низкою проблем. Найбільш суттєвими серед них стали:

1. Обмежена пропускна спроможність прикордонної інфраструктури. Існуючі автомобільні та залізничні переходи не були розраховані на різке збільшення обсягів вантажопотоків.

2. Відмінність ширини залізничної колії. Україна використовує широку колію 1520 мм, тоді як більшість країн ЄС — стандартну європейську колію 1435 мм. Це потребує:

- перевантаження вагонів;
- зміни візків;
- додаткових логістичних операцій.

3. Перевантаження автомобільних переходів. Черги на кордоні інколи сягали кількох десятків кілометрів, що збільшувало транспортні витрати.

4. Недостатня кількість терміналів. Спостерігався дефіцит:

- зернових терміналів;
- контейнерних майданчиків;
- складських приміщень.

5. Аграрні суперечки. У 2023–2024 роках виникли конфлікти між українськими експортерами та аграрними виробниками Польщі, Словаччини та Угорщини щодо впливу українського зерна на внутрішні ринки цих держав.

У післявоєнний період розвиток «Шляхів солідарності» залишатиметься одним із пріоритетних напрямів економічної інтеграції України до Європейського Союзу.

Основними напрямками модернізації є:

1. Розвиток прикордонної інфраструктури, передбачається:

- будівництво нових пунктів пропуску;
- розширення існуючих переходів;
- цифровізація митних процедур.

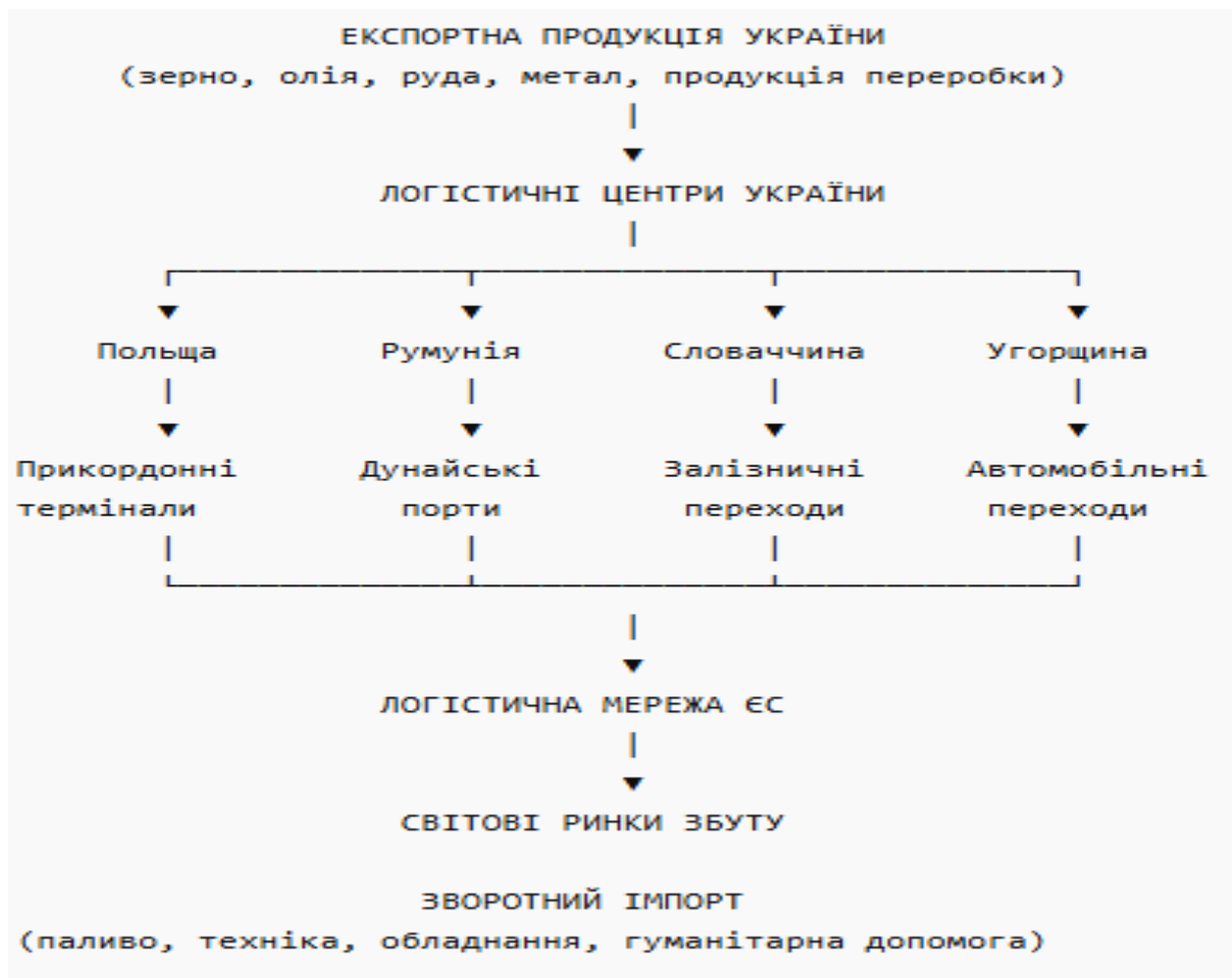
2. Інтеграція залізничної мережі

Пріоритетним завданням є будівництво ділянок європейської колії на території України.

- Розвиток дунайського кластеру з подальшою модернізація портів: Рені; Ізмаїл; Усть-Дунайськ.

3. Створення логістичних хабів. Планується формування мережі мультимодальних центрів поблизу кордонів із Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною.

4. Залучення інвестицій ЄС. Фінансування модернізації інфраструктури здійснюватиметься за рахунок: фондів ЄС; міжнародних фінансових організацій; програм післявоєнного відновлення України.

Джерело:

Рис. 2.2. Схема функціонування «Шляхів солідарності»

Таким чином, «Шляхи солідарності» стали одним із найважливіших інструментів забезпечення економічної стійкості України в умовах війни. Ініціатива дозволила зберегти функціонування зовнішньої торгівлі, підтримати експортний потенціал держави та забезпечити інтеграцію української економіки до європейського транспортно-логістичного простору. У перспективі

модернізація транспортної інфраструктури та подальший розвиток цієї ініціативи сприятимуть зміцненню конкурентоспроможності України та прискоренню її економічного відновлення.

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ КРАЇН-СУСІДІВ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Інвестиційне співробітництво та участь сусідніх держав у відбудові України

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України, спричинила значні руйнування виробничого потенціалу, транспортної інфраструктури, енергетичних об'єктів, житлового фонду та соціальної сфери. За оцінками міжнародних фінансових організацій, потреби України у післявоєнній відбудові становлять сотні мільярдів доларів США, що обумовлює необхідність широкого залучення міжнародних інвестиційних ресурсів та формування ефективної системи міжнародного економічного партнерства.

У цьому контексті особливого значення набуває співробітництво з країнами-сусідами України, які завдяки географічній близькості, економічній взаємодії, спільним логістичним системам та участі в європейських інтеграційних процесах можуть стати ключовими інвесторами та партнерами у процесі відновлення української економіки. Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина та Молдова вже сьогодні відіграють важливу роль у забезпеченні функціонування транспортних коридорів, реалізації транскордонних проєктів та залученні фінансової допомоги Європейського Союзу.

Післявоєнна відбудова України передбачає не лише відновлення зруйнованих об'єктів, але й проведення структурної модернізації економіки на основі принципів сталого розвитку, цифровізації, енергоефективності та інтеграції до європейського економічного простору. Саме тому інвестиційне співробітництво із сусідніми державами має розглядатися як стратегічний інструмент забезпечення довгострокового економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності України.

Інвестиційне співробітництво у сфері транспортної інфраструктури є одним із пріоритетних напрямів післявоєнної відбудови виступає модернізація

транспортної інфраструктури. Внаслідок бойових дій значних руйнувань зазнали автомобільні дороги, залізничні вузли, мости, портові комплекси та логістичні центри.

Розвиток транспортної інфраструктури має ключове значення для:

- відновлення зовнішньоекономічних зв'язків;
- інтеграції України до транс'європейської транспортної мережі (TEN-T);
- збільшення транзитного потенціалу держави;
- розвитку міжнародної торгівлі;
- залучення іноземних інвестицій.

Особливу роль у реалізації транспортних проєктів можуть відігравати Польща та Румунія. Польща вже стала основним логістичним хабом для українського експорту до країн Європейського Союзу. Перспективними напрямками співробітництва є:

- будівництво європейської залізничної колії до українських прикордонних регіонів;
- модернізація пунктів пропуску;
- створення мультимодальних логістичних центрів;
- розвиток контейнерних терміналів.

Румунія, своєю чергою, залишається стратегічним партнером у розвитку дунайського транспортного коридору та інтеграції українських портів із транспортною системою ЄС.

Енергетика є одним із найбільш постраждалих секторів української економіки. Масовані атаки на об'єкти критичної інфраструктури спричинили значні втрати генеруючих потужностей та пошкодження енергетичних мереж.

У післявоєнний період пріоритетними напрямками інвестування стануть:

- модернізація електромереж;
- розвиток відновлюваної енергетики;
- будівництво сонячних та вітрових електростанцій;
- розвиток систем накопичення електроенергії;

- впровадження технологій «розумних мереж» (Smart Grid);
- модернізація газотранспортної системи.

Важливими партнерами України можуть виступити Словаччина, Польща та Румунія, які вже мають інтегровані енергетичні ринки з Європейським Союзом. Спільні проекти сприятимуть зміцненню енергетичної безпеки регіону та підвищенню стійкості української енергосистеми до зовнішніх загроз.

Особливо перспективним напрямом є розвиток водневої енергетики, де Україна може стати одним із провідних постачальників «зеленого» водню до країн Центральної та Східної Європи.

Інвестиційне співробітництво у промисловості передбачає відновлення промислового потенціалу України є необхідною умовою забезпечення довгострокового економічного розвитку та підвищення експортної спроможності держави.

У післявоєнний період особливого значення набуває:

- модернізація виробничих потужностей;
- розвиток машинобудування;
- відновлення металургійної галузі;
- розвиток переробної промисловості;
- формування індустріальних парків;
- інтеграція до європейських виробничих ланцюгів доданої вартості.

Польські, словацькі та румунські компанії можуть брати активну участь у створенні спільних виробництв у прикордонних регіонах України. Це дозволить забезпечити трансфер технологій, підвищення продуктивності праці та зростання експорту продукції з високою доданою вартістю.

Особливу роль можуть відігравати транскордонні промислові кластери, які поєднуюватимуть підприємства України та країн-сусідів у межах спільних виробничих ланцюгів.

Інвестиції у житлове будівництво та міську інфраструктуру є одним із найбільш масштабних напрямів відбудови є реконструкція житлового фонду та міської інфраструктури.

За роки війни значних руйнувань зазнали:

- житлові будинки;
- об'єкти соціальної інфраструктури;
- заклади освіти;
- медичні установи;
- комунальні мережі.

Відбудова житла має здійснюватися на основі сучасних принципів:

- енергоефективності;
- екологічної безпеки;
- цифрового управління;
- інклюзивності;
- сталого міського розвитку.

Будівельні компанії Польщі, Румунії та Словаччини можуть стати важливими учасниками реалізації програм реконструкції українських міст. Особливого значення набувають проекти державно-приватного партнерства, що дозволяють поєднати фінансові ресурси держави та приватного бізнесу.

Крім того, залучення європейських технологій сприятиме підвищенню якості будівництва та скороченню термінів реалізації проєктів. Цифрова економіка як новий напрям інвестиційного співробітництва.

Одним із найбільш перспективних секторів післявоєнної економіки України є цифрова економіка. Навіть в умовах війни ІТ-сектор продемонстрував високий рівень адаптивності та зберіг позиції одного з провідних експортерів послуг.

Основними напрямками інвестиційного співробітництва у сфері цифрової економіки можуть стати:

- розвиток цифрової інфраструктури;
- розширення мереж передачі даних;
- впровадження технологій штучного інтелекту;
- розвиток електронного урядування;
- створення центрів обробки даних;

- розвиток кібербезпеки;
- цифровізація логістики та митних процедур.

Країни Центральної та Східної Європи мають значний досвід цифрової трансформації, який може бути використаний Україною в процесі модернізації державного управління та бізнес-середовища.

Важливим напрямом співробітництва стане створення транскордонних цифрових кластерів, які сприятимуть розвитку інноваційного підприємництва та інтеграції українських ІТ-компаній до європейського цифрового ринку.

Таблиця 3.1

Потенційні напрями інвестиційної співпраці України з країнами-сусідами у процесі післявоєнної відбудови

Напрямок інвестування	Основні проєкти	Потенційні партнери
Транспортна інфраструктура	Пункти пропуску, залізниці, логістичні хаби, автомагістралі	Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина
Енергетика	Відновлювана енергетика, Smart Grid, модернізація електромереж	Польща, Словаччина, Румунія
Промисловість	Індустріальні парки, машинобудування, переробна промисловість	Польща, Словаччина, Румунія
Житлове будівництво	Відновлення житла, соціальна інфраструктура	Польща, Румунія, Угорщина
Цифрова економіка	Центри обробки даних, ІТ-кластери, цифрові сервіси	Польща, Словаччина, Естонія (як партнер ЄС)

Джерело:

Отже, інвестиційне співробітництво із сусідніми державами є одним із ключових чинників успішної післявоєнної відбудови України. Географічна

близькість, наявність спільних економічних інтересів, розвинені транспортні зв'язки та підтримка з боку Європейського Союзу створюють сприятливі передумови для реалізації масштабних інвестиційних проєктів. У довгостроковій перспективі такі проєкти сприятимуть структурній модернізації економіки, прискоренню європейської інтеграції та формуванню нової конкурентоспроможної моделі розвитку України.

3.2. Використання механізмів та фондів Європейського Союзу у процесі післявоєнної відбудови України

Післявоєнне відновлення України є одним із найбільших економічних проєктів у сучасній європейській історії. Масштаби руйнувань виробничої, транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури потребують залучення значних фінансових ресурсів, обсяг яких суттєво перевищує можливості державного бюджету України. У цих умовах особливого значення набуває використання фінансових інструментів та механізмів підтримки Європейського Союзу, які можуть забезпечити довгострокове фінансування програм реконструкції та модернізації національної економіки.

У сучасній практиці Європейського Союзу сформовано багаторівневу систему фінансової підтримки держав-кандидатів, регіонів та транскордонних територій, що включає грантові програми, інвестиційні фонди, кредитні інструменти та механізми технічної допомоги. Для України особливу роль відіграють такі інструменти як Interreg, Connecting Europe Facility (CEF), Ukraine Facility, а також фінансові ресурси Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР).

Залучення фінансування через зазначені механізми дозволяє не лише відновити пошкоджену інфраструктуру, але й здійснити структурну модернізацію економіки відповідно до стандартів Європейського Союзу, що є важливою передумовою подальшої інтеграції України до єдиного європейського ринку.

Програма Interreg як інструмент розвитку транскордонного співробітництва є одним із найважливіших механізмів фінансування співробітництва між прикордонними регіонами є програма Interreg, яка функціонує в межах політики територіальної згуртованості Європейського Союзу.

Основною метою програми є:

- розвиток транскордонного співробітництва;
- зменшення регіональних диспропорцій;
- підтримка спільних інфраструктурних проєктів;
- підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій;
- розвиток транспортних та логістичних мереж;
- підтримка екологічних та інноваційних проєктів.

Для України особливе значення мають програми співробітництва з:

- Польщею;
- Румунією;
- Словаччиною;
- Угорщиною;
- Молдовою.

У післявоєнний період ресурси Interreg можуть бути спрямовані на:

- модернізацію пунктів пропуску;
- розвиток прикордонної транспортної інфраструктури;
- створення спільних логістичних центрів;
- розвиток індустріальних парків;
- цифровізацію митних процедур;
- реалізацію екологічних проєктів.

Важливою перевагою програми є її орієнтація на місцевий та регіональний рівні управління, що дозволяє максимально враховувати потреби прикордонних громад.

Connecting Europe Facility як основа інфраструктурної інтеграції є важливим інструментом підтримки інфраструктурних проєктів виступає Connecting Europe Facility (CEF) — Механізм сполучення Європи.

Даний фінансовий інструмент спрямований на розвиток:

- транспортної інфраструктури;
- енергетичних мереж;
- цифрових комунікацій.

Основним завданням CEF є формування єдиної європейської інфраструктурної системи та забезпечення інтеграції транспортних коридорів між країнами-членами ЄС і державами-партнерами.

Для України участь у програмах CEF має стратегічне значення у контексті:

1. Розвитку транспортної інфраструктури, де пріоритетними напрямками є:

- інтеграція українських шляхів до мережі TEN-T;
- модернізація автомобільних магістралей;
- розвиток залізничної інфраструктури;
- будівництво ділянок європейської колії;
- розвиток логістичних хабів.

2. Енергетичної інтеграції, передбачає фінансування:

- модернізації електромереж;
- будівництва міждержавних інтерконекторів;
- розвитку водневої інфраструктури;
- інтеграції енергосистеми України до енергоринку ЄС.

3. Цифрової трансформації, підтримка якої включає:

- розвиток широкосмугового інтернету;
- модернізацію телекомунікаційної інфраструктури;
- впровадження цифрових сервісів.

Таким чином, CEF створює фінансову основу для формування сучасної інфраструктурної моделі післявоєнної України.

Ukraine Facility як ключовий фінансовий механізм підтримки України є одним із найбільш масштабних інструментів підтримки України є Ukraine

Facility, створений Європейським Союзом спеціально для забезпечення фінансової стабільності та післявоєнного відновлення держави.

Програма розрахована на період 2024–2027 років та передбачає фінансову підтримку обсягом до 50 млрд євро. Основними напрямками фінансування є:

1. Макрофінансова підтримка, яка передбачає:

- забезпечення бюджетної стабільності;
- фінансування соціальних програм;
- підтримку державного управління.

2. Інвестиційний компонент спрямований на:

- розвиток бізнесу;
- підтримку малого та середнього підприємництва;
- відновлення інфраструктури;
- модернізацію виробництва.

3. Технічна допомога охоплює:

- адаптацію законодавства до норм ЄС;
- інституційні реформи;
- цифровізацію державного управління.

Особливістю Ukraine Facility є поєднання грантів, кредитів та гарантійних інструментів, що дозволяє ефективно мобілізувати додаткові інвестиційні ресурси.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) є основною фінансовою установою Європейського Союзу, діяльність якої спрямована на підтримку довгострокових інвестиційних проєктів.

В Україні ЄІБ активно фінансує:

- транспортну інфраструктуру;
- енергетичний сектор;
- житлово-комунальне господарство;
- цифрові проєкти;
- муніципальну інфраструктуру.

У післявоєнний період банк може стати одним із ключових джерел фінансування таких проєктів:

- реконструкція мостів та доріг;
- модернізація залізниці;
- розвиток міського транспорту;
- будівництво об'єктів енергетики;
- відновлення водопостачання та водовідведення.

Особливу увагу ЄІБ приділяє проєктам, що сприяють екологічній модернізації та досягненню цілей Європейського зеленого курсу.

Європейський банк реконструкції та розвитку як каталізатор приватних інвестицій. На відміну від ЄІБ, діяльність ЄБРР більшою мірою орієнтована на підтримку приватного сектору економіки.

Основними напрямками діяльності банку є:

- фінансування підприємств;
- розвиток малого та середнього бізнесу;
- підтримка банківського сектору;
- розвиток логістики;
- інвестування в енергетику;
- розвиток муніципальної інфраструктури.

У післявоєнний період ЄБРР може забезпечити:

- модернізацію промисловості;
- розвиток індустріальних парків;
- фінансування експортноорієнтованих підприємств;
- підтримку інноваційних проєктів;
- розвиток цифрової економіки.

Особливу роль банк відіграватиме у формуванні сприятливого інвестиційного клімату та стимулюванні припливу приватного капіталу до України.

Значення фінансових механізмів ЄС для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України

Використання фондів та фінансових інструментів Європейського Союзу має стратегічне значення для формування нової моделі зовнішньоекономічного розвитку України.

Основними результатами їх використання можуть стати:

- модернізація транспортно-логістичної інфраструктури;
- інтеграція до європейських транспортних коридорів;
- розвиток транскордонного співробітництва;
- підвищення інвестиційної привабливості України;
- збільшення експорту до країн ЄС;
- розвиток цифрової економіки;
- прискорення процесів європейської інтеграції.

Таким чином, фінансові механізми Європейського Союзу формують основу довгострокової стратегії відбудови та модернізації України. Їх ефективне використання дозволить не лише ліквідувати наслідки війни, але й створити передумови для переходу до нової моделі економічного розвитку, заснованої на інноваціях, конкурентоспроможності та глибокій інтеграції до європейського економічного простору.

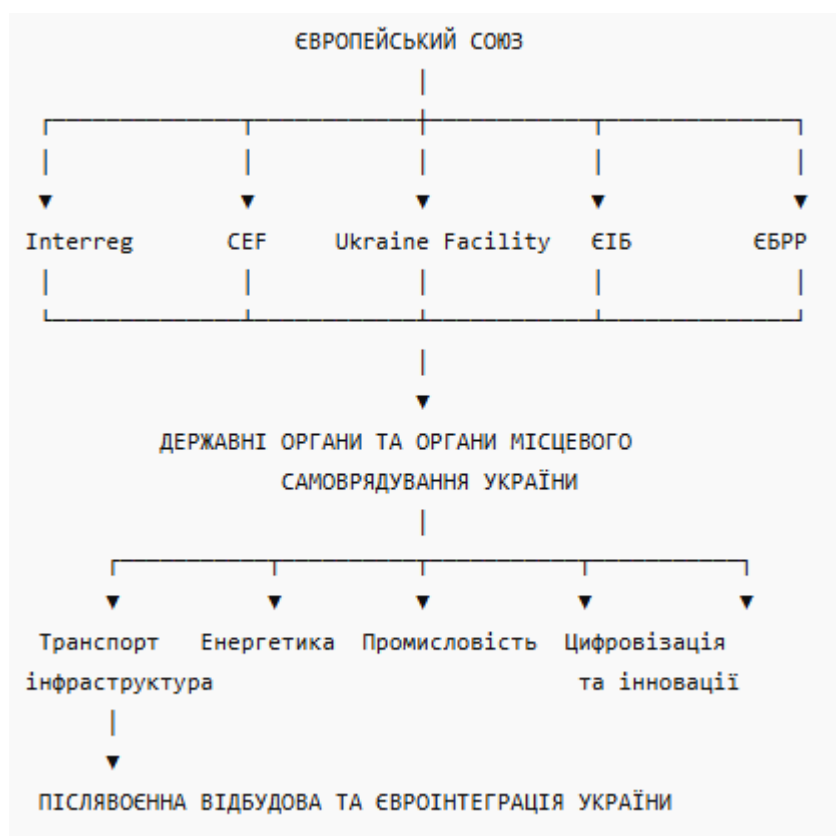

Рис. 3.1. Механізм залучення фінансування через фонди ЄС

Таблиця 3.2

Основні фінансові інструменти Європейського Союзу для післявоєнної відбудови України

Фінансовий інструмент	Джерело фінансування	Орієнтовний обсяг фінансування	Основні напрями підтримки	Потенційні бенефіціари	Очікуваний вплив на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України
Interreg	Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF)	Понад 8 млрд євро в межах програм ЄС 2021–2027	Транскордонне співробітництво, розвиток прикордонної інфраструктури, логістика, екологічні проекти, цифровізація	Органи місцевого самоврядування, регіональні адміністрації, громади, комунальні підприємства	Посилення економічної інтеграції прикордонних регіонів України з країнами ЄС, розвиток транскордонних кластерів та логістичних вузлів
Connecting Europe Facility (CEF)	Бюджет Європейського Союзу	Близько 33,7 млрд євро (2021–2027 рр.)	Транспортна інфраструктура, енергетичні мережі, цифрові комунікації	Уряди, інфраструктурні оператори, державні підприємства, міжнародні консорціуми	Інтеграція України до мережі TEN-T, розвиток транспортних коридорів та зростання транзитного потенціалу
Ukraine Facility	Бюджет ЄС та фінансові інструменти Європейської Комісії	50 млрд євро (2024–2027 рр.)	Макрофінансова підтримка, відбудова інфраструктури, підтримка бізнесу, реформи державного управління	Державні органи влади, місцеві громади, українські підприємства	Створення фінансової бази для відновлення економіки та поглиблення інтеграції України до єдиного ринку ЄС
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)	Капітал держав-членів ЄС та міжнародні фінансові ресурси	Понад 100 млрд євро щорічних інвестиційних операцій у світі	Транспорт, енергетика, муніципальна інфраструктура, екологічні проекти, житлове будівництво	Центральні органи влади, муніципалітети, державні компанії	Модернізація інфраструктури та створення умов для збільшення зовнішньоторговельного обороту

Фінансовий інструмент	Джерело фінансування	Орієнтовний обсяг фінансування	Основні напрями підтримки	Потенційні бенефіціари	Очікуваний вплив на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	Капітал країн-учасниць та міжнародних фінансових інституцій	Понад 13–16 млрд євро інвестицій щорічно	Приватний сектор, промисловість, енергетика, логістика, фінансовий сектор, цифрові технології	Приватні підприємства, банки, індустріальні парки, інноваційні компанії	Залучення приватних інвестицій, розвиток експортно орієнтованих виробництв та інтеграція до європейських виробничих ланцюгів

Дані таблиці свідчать, що фінансові механізми Європейського Союзу формують комплексну систему підтримки післявоєнного відновлення України. Кожен із розглянутих інструментів має власну спеціалізацію та спрямований на вирішення конкретних завдань економічного розвитку.

Програма Interreg забезпечує розвиток транскордонного співробітництва та сприяє інтеграції прикордонних регіонів України до європейського економічного простору. Особливого значення вона набуває для західних областей України, які межують із Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією.

Інструмент Connecting Europe Facility орієнтований на модернізацію транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури. Реалізація проектів у межах CEF сприятиме інтеграції українських транспортних коридорів до мережі TEN-T та підвищенню ефективності міжнародних логістичних маршрутів.

Найбільш масштабним фінансовим механізмом виступає Ukraine Facility, який забезпечує довгострокову фінансову підтримку України та створює умови для реалізації системних реформ, необхідних для вступу до Європейського Союзу.

Водночас діяльність Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку спрямована на реалізацію конкретних інвестиційних проектів у сфері інфраструктури, енергетики, промисловості та цифрової економіки. Особливо важливою є роль ЄБРР у

стимулюванні приватних інвестицій та розвитку конкурентоспроможного підприємництва.

Таким чином, поєднання грантових програм, кредитних ресурсів та інвестиційних механізмів Європейського Союзу створює потужну фінансову основу для відбудови України, модернізації її економіки та поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків із країнами-сусідами та Європейським Союзом загалом. Для України ефективне використання зазначених інструментів має стати одним із пріоритетних напрямів державної економічної політики у післявоєнний період.

3.3. Стратегічні напрями розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами

В умовах післявоєнного відновлення України особливого значення набуває формування нової моделі зовнішньоекономічного розвитку, орієнтованої на забезпечення економічної стійкості, конкурентоспроможності та інтеграції до європейського економічного простору. Війна продемонструвала вразливість традиційних логістичних маршрутів та необхідність диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, що обумовлює потребу у розробці довгострокової стратегії співробітництва з країнами-сусідами.

Географічне положення України створює унікальні передумови для розвитку міжнародної торгівлі та транзитного потенціалу. Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина та Молдова вже сьогодні виконують функцію ключових логістичних та економічних партнерів України. Саме тому подальше поглиблення співробітництва з цими державами має стати одним із пріоритетів державної зовнішньоекономічної політики.

Стратегія розвитку зовнішньоекономічних зв'язків повинна базуватися на принципах:

- економічної безпеки;
- диверсифікації зовнішніх ринків;

- транспортно-логістичної інтеграції;
- інноваційного розвитку;
- цифровізації;
- гармонізації із законодавством Європейського Союзу;
- сталого економічного розвитку.

У контексті післявоєнного відновлення ключовими стратегічними напрямками розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами є диверсифікація експортних ринків, розвиток мультимодальних перевезень, гармонізація митного законодавства, цифровізація прикордонних процедур, розширення транспортних коридорів TEN-T та інтеграція до єдиного ринку Європейського Союзу.

Диверсифікація експортних ринків є одним із найважливіших уроків війни стала необхідність зменшення залежності від окремих торговельних маршрутів та ринків збуту. До 2022 року значна частина українського експорту була зосереджена на обмеженій кількості транспортних напрямів, насамперед через морські порти Чорного моря.

У післявоєнний період стратегія диверсифікації повинна передбачати:

- розширення присутності українських товарів на ринку ЄС;
- активізацію співробітництва з країнами Центральної та Східної Європи;
- розвиток нових торговельних маршрутів до Балтійського та Адріатичного морів;
- вихід на ринки Південно-Східної Європи;
- стимулювання експорту продукції з високою доданою вартістю.

Особливу увагу необхідно приділити розвитку експорту:

- машинобудівної продукції;
- продукції харчової промисловості;
- ІТ-послуг;
- продукції переробної промисловості;
- «зеленої» енергетики.

Диверсифікація дозволить зменшити ризики зовнішньоекономічної залежності та підвищити стійкість української економіки до зовнішніх шоків.

Розвиток мультимодальних перевезень актуалізувались за рахунок подій останніх років підтвердили необхідність створення гнучкої логістичної системи, здатної забезпечувати безперервність зовнішньоторговельних потоків навіть за умов кризових ситуацій.

Перспективним напрямом є розвиток мультимодальних перевезень, які поєднують:

- автомобільний транспорт;
- залізничний транспорт;
- річкові перевезення;
- морські перевезення;
- авіаційний транспорт.

Переваги мультимодальної логістики полягають у:

- скороченні транспортних витрат;
- зниженні часу доставки;
- підвищенні гнучкості логістичних маршрутів;
- оптимізації використання транспортної інфраструктури.

Особливе значення мають:

- розвиток дунайського транспортного кластеру;
- модернізація прикордонних логістичних центрів;
- будівництво мультимодальних терміналів на кордоні з Польщею та Румунією;
- інтеграція українських транспортних мереж до європейських логістичних систем.

Важливою передумовою поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків є адаптація митного законодавства України до правових норм Європейського Союзу.

Гармонізація митної системи повинна охоплювати:

- впровадження Митного кодексу ЄС;

- спрощення митних процедур;
- розвиток інституту авторизованих економічних операторів;
- застосування електронного документообігу;
- інтеграцію до спільної транзитної системи ЄС.

Результатом стане:

- скорочення часу проходження митного контролю;
- зниження адміністративних витрат бізнесу;
- підвищення прозорості зовнішньоекономічної діяльності;
- збільшення обсягів міжнародної торгівлі.

Гармонізація митного законодавства також є необхідною умовою майбутнього членства України в Європейському Союзі.

Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі свідчать про зростання ролі цифрових технологій у сфері митного та прикордонного адміністрування.

У післявоєнний період доцільно реалізувати такі заходи:

- створення єдиного цифрового вікна для учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- впровадження електронних дозволів;
- автоматизація митного оформлення;
- використання технологій штучного інтелекту для аналізу ризиків;
- інтеграція інформаційних систем України та ЄС.

Цифровізація дозволить:

- скоротити черги на кордоні;
- зменшити корупційні ризики;
- підвищити ефективність контролю;
- забезпечити прозорість зовнішньоторговельних операцій.

Одним із стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є інтеграція України до транс'європейської транспортної мережі TEN-T.

Реалізація цього напрямку передбачає:

- модернізацію міжнародних автомобільних магістралей;
- розвиток залізничних сполучень європейського стандарту;

- реконструкцію прикордонних переходів;
- модернізацію внутрішніх водних шляхів;
- розвиток портової інфраструктури.

Підключення України до ТЕН-Т забезпечить:

- збільшення обсягів транзитних перевезень;
- скорочення логістичних витрат;
- підвищення конкурентоспроможності українських товарів;
- інтеграцію до загальноєвропейських транспортних ланцюгів.

Ключовим стратегічним пріоритетом розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України є поступова інтеграція до єдиного ринку Європейського Союзу.

Цей процес передбачає:

- гармонізацію технічних регламентів;
- адаптацію конкурентного законодавства;
- впровадження європейських стандартів якості;
- інтеграцію фінансових ринків;
- лібералізацію руху товарів, послуг і капіталу.

Основними результатами інтеграції стануть:

- розширення доступу українських товарів до ринку ЄС;
- залучення іноземних інвестицій;
- зростання конкурентоспроможності економіки;
- прискорення технологічної модернізації;
- збільшення обсягів зовнішньої торгівлі.

Отже, післявоєнний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами має базуватися на принципах диверсифікації, логістичної стійкості, цифровізації та європейської інтеграції. Ключовими пріоритетами повинні стати модернізація транспортної інфраструктури, розвиток мультимодальних перевезень, гармонізація митного законодавства та інтеграція до єдиного ринку Європейського Союзу.

Реалізація зазначених стратегічних напрямів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, зміцненню економічної

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз перспектив розвитку зовнішньоекономічних зв'язків
України з країнами-сусідами у післявоєнний період

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Вигідне географічне положення	Руйнування інфраструктури внаслідок війни
Спільний кордон з країнами ЄС	Висока вартість логістики
Потужний аграрний потенціал	Обмежена пропускна спроможність пунктів пропуску
Значний транзитний потенціал	Недостатній рівень цифровізації окремих процедур
Статус кандидата на вступ до ЄС	Нерівномірний розвиток прикордонної інфраструктури
Розвинений ІТ-сектор	Дефіцит інвестиційних ресурсів
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Інтеграція до єдиного ринку ЄС	Тривале збереження воєнних ризиків
Залучення фінансування ЄС	Посилення конкуренції на ринку ЄС
Розвиток коридорів TEN-T	Політичні суперечності з окремими сусідами
Формування транскордонних кластерів	Нетарифні бар'єри та торговельні обмеження
Розширення експортних ринків	Глобальні економічні кризи
Створення нових логістичних хабів	Зростання транспортних витрат

Джерело:

безпеки держави та формуванню нової моделі зовнішньоекономічного розвитку України у післявоєнний період.

3.4. Формування транскордонних кластерів та логістичних хабів як інструмент розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України

У сучасних умовах глобалізації та регіональної економічної інтеграції особливого значення набувають транскордонні кластери та логістичні хаби, які

забезпечують концентрацію виробничих, інвестиційних, інноваційних і транспортно-логістичних ресурсів у прикордонних регіонах. Світовий досвід свідчить, що формування таких структур сприяє підвищенню конкурентоспроможності територій, активізації зовнішньої торгівлі та інтеграції до міжнародних виробничих мереж.

Для України розвиток транскордонних кластерів є особливо актуальним у контексті післявоєнного відновлення економіки та поглиблення інтеграції до Європейського Союзу. Західні регіони України поступово перетворюються на новий центр міжнародної логістики, інвестиційного співробітництва та промислової кооперації. Географічна близькість до ринків ЄС створює сприятливі умови для формування транскордонних виробничих і логістичних систем, здатних забезпечити ефективне функціонування зовнішньоекономічних зв'язків держави.

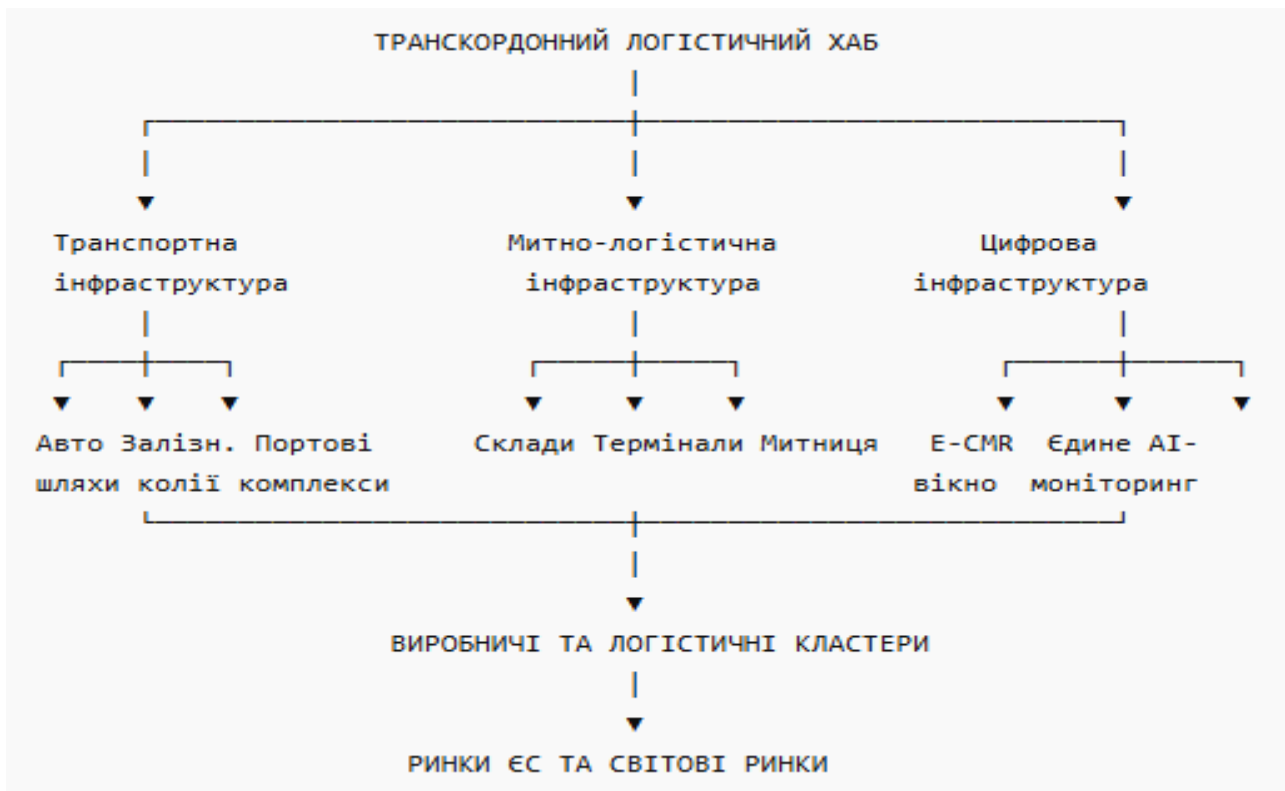

Рис.3.1. Модель транскордонного логістичного хабу

Післявоєнна стратегія розвитку України повинна передбачати створення мережі транскордонних кластерів та логістичних хабів, які стануть важливими елементами нової архітектури міжнародного економічного співробітництва.

Польсько-український логістичний кластер. Найбільш перспективним напрямом розвитку транскордонного співробітництва є формування польсько-українського логістичного кластеру.

Польща вже стала головним торговельним партнером України серед країн Європейського Союзу та основним транспортним коридором для українського експорту до європейських ринків. У зв'язку з цим прикордонні регіони обох держав мають значний потенціал для розвитку спільної логістичної інфраструктури.

Основними складовими кластеру можуть стати:

- мультимодальні транспортні термінали;
- логістичні парки;
- митно-складські комплекси;
- контейнерні термінали;
- індустріальні парки;
- центри обробки вантажів.

Основними локаціями розвитку можуть виступати:

- Львівська область;
- Волинська область;
- Підкарпатське воєводство Польщі;
- Люблінське воєводство Польщі.

Створення польсько-українського логістичного кластеру дозволить значно підвищити ефективність експортно-імпортних операцій та зміцнити позиції України на ринку Європейського Союзу.

Румунсько-український дунайський кластер. Одним із стратегічних напрямів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є формування румунсько-українського дунайського кластеру.

Після початку повномасштабної війни саме Дунайський транспортний коридор став одним із ключових альтернативних маршрутів для експорту української продукції.

Основу кластеру можуть становити:

- українські порти Рені;
- Ізмаїл;
- Усть-Дунайськ;
- румунський порт Констанца;
- логістичні комплекси нижнього Дунаю.

Основними напрямками діяльності кластеру є:

- розвиток річкової логістики;
- збільшення перевалки вантажів;
- модернізація портової інфраструктури;
- розвиток судноплавства;
- експорт аграрної продукції;
- інтеграція до європейських транспортних мереж.

Створення такого кластеру дозволить суттєво підвищити конкурентоспроможність української транспортної системи та зменшити залежність від морських маршрутів Чорного моря.

Українсько-молдовський транспортний коридор. Важливим напрямом транскордонного співробітництва виступає розвиток українсько-молдовського транспортного коридору.

Україна та Молдова мають значний досвід спільного управління прикордонною інфраструктурою та реалізації транспортних проєктів. Особливого значення набуває модернізація транспортних маршрутів, що з'єднують Україну з ринками Південно-Східної Європи.

Ключовими напрямками розвитку є:

- модернізація автомобільних доріг;
- реконструкція залізничних переходів;
- розвиток мультимодальних терміналів;

- цифровізація митних процедур;
- спільний контроль на кордоні.

У перспективі українсько-молдовський транспортний коридор може стати важливою складовою міжнародного маршруту Балтійське море – Чорне море.

Карпатський інноваційний кластер (Україна – Словаччина – Угорщина). Перспективним напрямом розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є формування Карпатського інноваційного кластеру за участю України, Словаччини та Угорщини.

На відміну від логістичних кластерів, дана структура повинна орієнтуватися насамперед на розвиток інноваційної діяльності та промислової кооперації.

Пріоритетними напрямками можуть стати:

- машинобудування;
- автомобілебудування;
- ІТ-технології;
- електроніка;
- відновлювана енергетика;
- науково-дослідні розробки.

Основними учасниками кластеру виступатимуть:

- університети;
- науково-дослідні центри;
- інноваційні компанії;
- виробничі підприємства;
- індустріальні парки.

Формування Карпатського інноваційного кластеру сприятиме інтеграції українських підприємств до європейських інноваційних екосистем та виробничих ланцюгів.

Основні економічні ефекти від створення транскордонних кластерів

1. Зростання експорту. Створення кластерів сприятиме розширенню доступу українських виробників до європейських ринків збуту та зростанню обсягів експорту товарів і послуг.

2. Покращення транспортної інфраструктури та скорочення логістичних витрат дозволять підвищити конкурентоспроможність української продукції на міжнародних ринках.

3. Розвиток промислової кооперації. Кластери забезпечують формування довгострокових виробничих зв'язків між підприємствами різних держав.

У результаті відбуватиметься:

- поглиблення спеціалізації виробництва;
- трансфер технологій;
- підвищення продуктивності праці;
- розвиток спільних виробничих проєктів.

4. Локалізація виробництва. Післявоєнна відбудова створює передумови для перенесення окремих виробничих потужностей європейських компаній до України. Перевагами такого процесу є:

- створення нових робочих місць;
- залучення інвестицій;
- збільшення податкових надходжень;
- розвиток регіональної економіки.

5. Інтеграція до європейських ланцюгів доданої вартості. Найважливішим довгостроковим ефектом стане включення українських підприємств до європейських виробничих мереж. Це сприятиме:

- зростанню частки продукції з високою доданою вартістю;
- розвитку інновацій;
- підвищенню технологічного рівня виробництва;
- зміцненню позицій України в міжнародному поділі праці.

Таким чином, формування транскордонних кластерів та логістичних хабів є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України у післявоєнний період. Польсько-український логістичний

кластер, румунсько-український дунайський кластер, українсько-молдовський транспортний коридор та Карпатський інноваційний кластер здатні стати ключовими елементами нової економічної моделі розвитку України. Їх функціонування забезпечить активізацію зовнішньої торгівлі, залучення інвестицій, розвиток промислової кооперації та прискорення інтеграції України до європейського економічного простору.

ВИСНОВКИ

Здійснено комплексне дослідження розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами в умовах сучасних геополітичних трансформацій та перспектив післявоєнного відновлення держави. Проведений аналіз дозволив сформулювати низку теоретичних узагальнень та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічного співробітництва України із суміжними державами.

У ході дослідження встановлено, що зовнішньоекономічні зв'язки між країнами-сусідами виступають важливим чинником забезпечення економічного розвитку, зміцнення конкурентоспроможності національної економіки та інтеграції держав у міжнародний економічний простір. Основними формами таких зв'язків є міжнародна торгівля товарами та послугами, інвестиційне співробітництво, виробнича кооперація, транскордонне співробітництво, розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та реалізація спільних інфраструктурних проєктів. Встановлено, що в умовах глобалізації та регіональної інтеграції роль країн-сусідів у формуванні зовнішньоекономічної стратегії держави постійно зростає.

Дослідження теоретичних підходів до міжнародної економічної взаємодії засвідчило, що найбільш повно процеси розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами пояснюють теорія міжнародної економічної інтеграції, гравітаційна теорія міжнародної торгівлі, концепція транскордонного співробітництва та теорія конкурентних переваг. Застосування зазначених підходів дозволило обґрунтувати закономірності зміни зовнішньоторговельних потоків України після початку повномасштабної війни та визначити перспективні напрями економічної взаємодії в післявоєнний період.

На основі аналізу статистичних даних за 2020–2025 роки встановлено, що структура зовнішньої торгівлі України зазнала суттєвих трансформацій. Після 2022 року відбулося різке скорочення торговельно-економічних зв'язків з

Російською Федерацією та Білоруссю, які до війни залишалися важливими торговельними партнерами України. Одночасно спостерігалось значне зростання ролі західних сусідів — Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та Молдови. Саме ці держави стали основними транспортно-логістичними партнерами України та забезпечили функціонування нових експортно-імпортних маршрутів.

Встановлено, що Польща посіла провідне місце серед торговельних партнерів України та перетворилася на головний логістичний хаб українського експорту до Європейського Союзу. Значно зросла роль Румунії, насамперед завдяки розвитку дунайських портів та використанню порту Констанца для обслуговування українських вантажопотоків. Водночас Словаччина, Угорщина та Молдова забезпечили функціонування альтернативних транспортних коридорів, розвиток енергетичного співробітництва та реалізацію спільних інфраструктурних проєктів.

Особливу увагу в роботі приділено дослідженню ініціативи «Шляхи солідарності», яка стала одним із ключових інструментів забезпечення економічної стійкості України в умовах війни. Доведено, що створення альтернативних логістичних маршрутів дозволило зберегти експортний потенціал держави, забезпечити безперервність поставок аграрної продукції на світові ринки та підтримати функціонування зовнішньої торгівлі в умовах блокування чорноморських портів. Разом із тим виявлено низку проблем, пов'язаних із пропускнуою спроможністю прикордонної інфраструктури, відмінністю залізничної колії та виникненням окремих торговельних суперечок із сусідніми державами.

У процесі дослідження встановлено, що післявоєнна відбудова України значною мірою залежатиме від активізації інвестиційного співробітництва з країнами-сусідами та міжнародними фінансовими інституціями. Найбільш перспективними сферами залучення інвестицій визначено транспортну інфраструктуру, енергетику, промисловість, житлове будівництво та цифрову економіку. Обґрунтовано, що реалізація спільних інвестиційних проєктів

сприятиме модернізації економіки України та її інтеграції до європейських виробничих і логістичних ланцюгів.

Доведено важливу роль фінансових механізмів Європейського Союзу у процесі післявоєнної відбудови. Зокрема, програми Interreg, Connecting Europe Facility, Ukraine Facility, а також ресурси Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку створюють необхідні фінансові передумови для модернізації транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури України. Ефективне використання цих інструментів дозволить прискорити процес економічного відновлення та поглибити інтеграцію України до європейського економічного простору.

На основі проведеного дослідження визначено стратегічні напрями розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами у післявоєнний період. До них належать диверсифікація експортних ринків, розвиток мультимодальних перевезень, гармонізація митного законодавства з нормами Європейського Союзу, цифровізація прикордонних процедур, модернізація транспортних коридорів та інтеграція до транс'європейської транспортної мережі TEN-T. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української економіки та зміцненню її позицій на міжнародних ринках.

За результатами дослідження запропоновано такі практичні рекомендації для Міністерства економіки України:

1. Прискорити гармонізацію зовнішньоторговельного та митного законодавства України з правом Європейського Союзу.
2. Забезпечити пріоритетне фінансування модернізації прикордонної транспортної та логістичної інфраструктури.
3. Активізувати участь України у програмах Interreg, Connecting Europe Facility та Ukraine Facility.
4. Сприяти створенню транскордонних індустріальних парків та логістичних кластерів із країнами-сусідами.

5. Розширювати цифровізацію митних та прикордонних процедур на основі принципу «єдиного вікна».
6. Поглиблювати інтеграцію української транспортної системи до мережі TEN-T.
7. Стимулювати залучення прямих іноземних інвестицій у стратегічні галузі економіки.
8. Розвивати експорт продукції з високою доданою вартістю та диверсифікувати географічну структуру зовнішньої торгівлі.

Таким чином, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-сусідами є одним із ключових чинників успішного післявоєнного відновлення держави. Поглиблення економічного співробітництва із сусідніми країнами та інтеграція до європейського економічного простору створюють необхідні передумови для забезпечення сталого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та зміцнення економічної безпеки України в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Міжнародна економіка : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2021. 624 с.
2. Білорус О. Г. Глобальна економіка та міжнародні економічні відносини. Київ : Університет «Україна», 2021. 576 с.
3. Варналій З. С. Економічна безпека України в умовах глобальних викликів. Київ : Знання, 2022. 428 с.
4. Геєць В. М. Економіка України: стратегія відновлення та розвитку. Київ : НАН України, 2023. 392 с.
5. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля товарами та послугами України у 2020–2025 роках. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
6. Державна митна служба України. Статистичні дані зовнішньої торгівлі України. URL: <https://customs.gov.ua>
7. Дяченко О. П. Транскордонне співробітництво в умовах європейської інтеграції України. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 286 с.
8. Економіка України в умовах війни та повоєнного відновлення : монографія / за ред. В. М. Гейця. Київ : НАН України, 2024. 518 с.
9. Європейська Комісія. Звіт щодо реалізації програми Ukraine Facility. Брюссель, 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_uk
10. Європейська Комісія. Solidarity Lanes Action Plan. Brussels, 2022. URL: <https://transport.ec.europa.eu>
11. Європейська Комісія. Ukraine Plan 2024–2027. Brussels, 2024. URL: <https://commission.europa.eu>
12. Європейський банк реконструкції та розвитку. EBRD commits new funding and support for Ukraine at Recovery Conference. London, 2024. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2024/ebrd-commits-new-funding-and-support-for-ukraine-at-recovery-conference.html>

13. Європейський банк реконструкції та розвитку. EBRD deploys record €2.4 billion in Ukraine in 2024. London, 2025. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/EBRD-deploys-record--2-4-billion-in-Ukraine-in-2024.html>
14. Європейський банк реконструкції та розвитку. Ukraine Country Strategy 2024–2029. London, 2024. URL: <https://www.ebrd.com/ukraine.html>
15. Європейський інвестиційний банк. EIB and Ukraine Government sign MoU to accelerate deployment of financial support and project execution on the ground. Luxembourg, 2024. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eib-and-ukraine-government-sign-mou-accelerate-deployment-financial-support-and-project-execution_en
16. Європейський інвестиційний банк. Ukraine Recovery Programme. Luxembourg, 2024. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2024-101-eib-backed-ukraine-recovery-programme-kicks-off-as-critical-infrastructure-projects-get-underway>
17. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : підручник / за ред. А. А. Мазаракі. Київ : КНТЕУ, 2022. 648 с.
18. Іващенко А. І. Європейська економічна інтеграція України. Київ : Центр навчальної літератури, 2023. 304 с.
19. Інститут економіки та прогнозування НАН України. Україна після війни: економічна стратегія відновлення. Київ, 2024. 274 с.
20. Кабінет Міністрів України. План відновлення України. Київ, 2022. URL: <https://recovery.gov.ua>
21. Кириленко О. П. Міжнародні фінанси та післявоєнна реконструкція економіки. Тернопіль : ТНЕУ, 2024. 318 с.
22. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка : навч. посіб. Одеса : Атлант, 2021. 412 с.
23. Міністерство економіки України. Аналітичний звіт про зовнішньоекономічну діяльність України за 2024 рік. Київ, 2025. URL: <https://www.me.gov.ua>

24. Міністерство розвитку громад та територій України. Відновлення інфраструктури України. Київ, 2025. URL: <https://mtu.gov.ua>
25. Національний банк України. Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну. Київ, 2025. URL: <https://bank.gov.ua>
26. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Ukraine Economic Outlook 2024. Paris : OECD Publishing, 2024.
27. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Ukraine Reconstruction and Recovery Report. Paris : OECD Publishing, 2025.
28. Організація Об'єднаних Націй. World Economic Situation and Prospects 2025. New York : UN, 2025.
29. Павліха Н. В. Транскордонне співробітництво та регіональний розвиток. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 290 с.
30. Світовий банк. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment 2025. Washington, DC : World Bank, 2025.
31. Стратегія розвитку зовнішньоекономічної діяльності України до 2030 року. Київ : Міністерство економіки України, 2024.
32. Трансформація логістичних систем України в умовах війни : монографія / за ред. Є. В. Крикавського. Львів : Логос, 2024. 386 с.
33. Ukraine Recovery Conference 2024. Berlin Declaration. Berlin, 2024. URL: <https://www.urc-international.com>
34. United Nations Conference on Trade and Development. World Investment Report 2024. Geneva : UNCTAD, 2024.
35. United Nations Conference on Trade and Development. World Investment Report 2025. Geneva : UNCTAD, 2025.
36. World Bank. Europe and Central Asia Economic Update 2024. Washington, DC : World Bank, 2024.
37. World Bank. Logistics Performance Index 2023: Connecting to Compete. Washington, DC : World Bank, 2023.
38. World Economic Forum. Future of Trade and Global Supply Chains Report. Geneva : WEF, 2024.

39. World Trade Organization. World Trade Statistical Review 2024. Geneva : WTO, 2024.

40. World Trade Organization. World Trade Statistical Review 2025. Geneva : WTO, 2025.